



TINKLE

Metodika, skirta seksualinio smurto prevencijai elektroninėje erdvėje

Autorės: Reda Jureliavičiūtė, Rugilė Butkevičiūtė

Redaktorė: Milda Grabytė

Dizainerė: Dovilė Bagdonaitė

Medžiagą galima platinti ir/ar cituoti tik nurodant jos šaltinį.

Jei turite su metodika susijusių klausimų ar norite gauti daugiau informacijos seksualinio smurto prevencijos tema, susisiekite: info@ribologija.lt

Ši metodika yra projekto "Ribologijos institucinių gebėjimų stiprinimas seksualinio smurto prevencijai Lietuvoje" finansuojamo LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, dalis

Ribologija



Lietuvos Respublikos
socialinės apsaugos
ir darbo ministerija

Turinys

Įvadas 5

I. Lyčių nelygybės ir lyčių stereotipų įtaka seksualiniam smurtui elektroninėje erdvėje 7

Sudaiktinimas ir priekabiavimas 7

Prievartos kultūra ir nukentėjusių asmenų kaltinimas 8

Tradiciinis vyriškumas 11

Lyčių nelygybė ir seksualinio pobūdžio patyčios elektroninėje erdvėje 11

Išnaudojančio elgesio elektroninėje erdvėje normalizavimas 14

PRAKTINĖS UŽDUOTYS I 16

II. Seksualinio smurto internete rūšys ir formos 29

Problematika 29

Seksualinis smurtas naudojant informacines technologijas 29

Formos ir skirstymas 30

PRAKTINĖS UŽDUOTYS II 32

III. Seksualinis smurtas elektroninėje erdvėje ir pornografija 34

PRAKTINĖS UŽDUOTYS III 35

IV. Seksualinio smurto elektroninėje erdvėje prevencija 36

Nepilnamečiai internetinėje erdvėje 36

PRAKTINĖS UŽDUOTYS IV 38

V. Saugios aplinkos kūrimas internete ir už jos ribų 39

PRAKTINĖS UŽDUOTYS V 41

Stėbėtojų galia 42

PRAKTINĖS UŽDUOTYS VI 43

Saugios erdvės kūrimas: žingsniai ir strategijos 44

VI. Ką daryti patyrus seksualinį smurtą elektroninėje
erdvėje arba liudijant apie jį? 47

PRAKTINĖS UŽDUOTYS VII 48

VII. Seksualinio smurto prevencijos savivaldybės plano
gairės 49

Seksualinės prievartos kultūros keitimas rūpesčio kultūra:
seksualinio smurto prevencijos strategija savivaldybei. Gerasis
Princo Edvardo salos (Kanada) pavyzdys. 49

Kodėl svarbu stiprinti koordinuotą atsaką seksualinio smurto
problemai savivaldybėje? 51

Prioritetai 52

Rekomendacijos 55

Žodynėlis 56

Literatūros sąrašas: 59

Ivadas

2014 m. ES Fundamental Rights Agency (FRA) tyrimo duomenimis, 5 proc. **(9 milijonai)** moterų patyrė tam tikros formos seksualinį priekabiavimą elektroninėje erdvėje, įskaitant seksualinio pobūdžio elektroninius laiškus ar įžeidžiančias žinutes. 11 proc. moterų buvo 18–29 metų amžiaus.

Amnesty International 2017 m. tyrimo duomenimis, **46 proc. moterų**, patyrusių smurtą ir priekabiavimą elektroninėje erdvėje, teigė, kad smurtas buvo seksualinio pobūdžio.

Pagal pateiktus 2020 m. Velso ir Anglijos duomenis, per 12 mėnesių iki tyrimo **9 iš 10 (89 proc.)** 10–15 metų paauglių prisijungė prie interneto kiekvieną dieną.

1 iš 6 (17 proc.) 10–15m. paauglių bendravo internetu su asmeniu, kurio nepažinojo ir niekada anksčiau nebuvo sutikęs.

Maždaug **1 iš 50** šio amžiaus paauglių (2 proc.) teigė susirašinėjęs ar kalbėjęs su asmeniu, kurį manė esant jo amžiaus, bet vėliau paaiškėjo, kad tas asmuo yra gerokai vyresnis.

Maždaug **5 proc.** 10–15m. paauglių susitiko gyvai su asmeniu, su kuriuo susipažino ir bendravo internetu.

Seksualinis smurtas internete skaitmeniniame amžiuje yra plačiai paplitusi ir susirūpinimą kelianti problema. Ji apima įvairaus pobūdžio elgesį elektroninėje erdvėje – nuo atvirų seksualinių vaizdų ir žinučių platinimo be sutikimo iki viliojimo (angl. grooming) ir seksualinio pobūdžio patyčių. Seksualinio smurto internete pasekmės gali būti sunkios, įskaitant emocinę kančią, žalą reputacijai ir, kai kuriais atvejais, net fizinę žalą.

Dabar dažniau nei bet kada ekranai ir technologijos sujungia mus su romantiniais partneriais, draugais ir šeima, bendradarbiais ir netgi nepažįstamais žmonėmis. Seksualinis priekabiavimas elektro-

ninėje erdvėje, seksualinis išnaudojimas ar kitos seksualinio smurto formos anksčiau buvo laikomos neišvengiamu elgesiu. Tačiau atsiranda vis daugiau iniciatyvų, siekiančių keisti šį požiūrį, šviesti apie tai visuomenę, specialistus, skatinti ir praktikuoti skaitmeninį sutikimą, raginančių skaitmeninius stebėtojus įsikišti matant žalingą turinį ir elgesį ir populiarinti internetines bendruomenes, kurios vertina ir skatina saugumą. Labai svarbu kartu kurti saugias internetines erdves ir į procesą įtraukti kiek įmanoma daugiau įvairių sričių specialistų (-čių).

Žinome, kad galime burti, ir buriame internetines bendruomenes, orientuotas į pagarbą, įtrauktį ir saugumą, kur į priekabiavimą, užpuolimą ir prievartą žiūrima rimtai. Drauge galime sukurti saugesnį internetinį pasaulį.

Skatinant saugią ir įtraukią skaitmeninę aplinką būtina suprasti seksualinio smurto internete dinamiką ir sudaryti veiksmingas kovos su juo strategijas. Šia metodika siekiama apibendrinti įrankius ir metodus, naudojamus tiriant, analizuojant ir mažinant seksualinio smurto internete mastą. Metodika skirta edukacinei veikla užsiimantiems (-čioms) specialistams (-ėms), tyrėjams (-oms), politikos formuotojams (-oms), advokatų grupėms ir organizacijoms, siekiančioms pokyčių sprendžiant šią opią problemą.

Šios metodikos **tikslas** – sukurti informacijos Šios metodikos tikslas – sukurti informacijos bazę apie tai, kas yra seksualinis smurtas elektroninėje erdvėje, ką reikia žinoti ir kaip kalbėti šia tema.

Apibendrinant, ši metodika yra informacijos šaltinis atliekantiems tyrimus ir įgyvendinantiems strategijas, skirtas kovoti su seksualiniu smurtu internete. Joje derinamas daugiadisciplinis požiūris į šios aktualios problemos sprendimą ir saugesnės internetinės aplinkos kūrimą visiems.

I. Lyčių nelygybės ir lyčių stereotipų įtaka seksualiniam smurtui elektroninėje erdvėje

Kas trečias Lietuvos paauglys (12–16 m.) yra susidūręs su seksualiniu smurtu internete. Lyčių stereotipai turi didelės reikšmės legiti- muojant ir normalizuojant seksualinį smurtą internete¹. Šie stereotipai² daro įtaką galios dinamikos formavimuisi, prievartos kultūrai (seksistiniai juokeliai, aukų kaltinimas ir pan.), kurioje klesti seksualinis smurtas fizinėje ir elektroninėje erdvėje.

Lyčių stereotipų įtaka seksualiniam smurtui elektroninėje erdvėje

Sudaiktinimas ir priekabiavimas

Asmens sudaiktinimas internete matomose reklamose, kompiuteriniuose žaidimuose, „YouTube“ nuomonės formuotojų kuriamame turinyje prisideda prie asmens dehumanizavi- mo. Žiūrint į asmenį kaip į aksesuarą tarsi pa- naikinamos jo žmogiškosios savybės ir vertė. Daiktas neturi išraiškos ir jausmų, ir ši nesą- moninga prielaida prisideda prie seksualinio smurto elektroninėje erdvėje normalizavimo ir plitimo.

„Reklama yra visuomenės atspindys. Seksisti-

nių, moteris žeminančių žemiausio lygio rekla- mų Lietuvoje netrūksta, nes mūsų visuomenė pernelyg patriarchališka, tradiciška ir katalikiš- ka, todėl pokyčiai vyksta itin lėtai. Visada bus vulgarių žmonių, kuriems imponuoja, kai tai- koma žemiau juosmens. Vis dėlto eiti tuo keliu rizikinga, nes taip besielgiančiųjų yra begalė. Primityvios reklamos agentūros pataikauja užsakovų norams, apeliuoja į žemiausius instinktus, o profesionalesnės stengiasi sudo- minti originaliu mąstymu. Sekso tematika nėra blogis savaime, bet tik nuo reklamos kūrėjų išprusimo, profesionalumo ir moralinių verty- bių priklauso, kaip ji bus panaudota: įdomiai ir jaudinamai ar vulgariai ir primityviai.“ – Tomas Bartninkas, agentūros „Truth“ strategijos di- rektorius.

Skaičiai kalba

Lytis turi įtakos smurto elektroninėje erdvėje formoms. Moterys ir merginos internete daž- niau susiduria su seksualiniu smurtu, 16 proc. moterų ir 5 proc. vyrų JAV teigė susidūrę su seksualiniu priekabiavimu el. erdvėje. 13 proc. moterų, lyginant su 9 proc. vyrų, yra susidū- rusios su persekiojimu. Didžiausią riziką susi-

1 Želvienė, P. ir Daniūnaitė I. (2021). Tyrimas *Smurto paplitimo patyrimas* tarp 12–16 m. amžiaus Lietuvos paauglių.

2 Lyčių stereotipai – išankstinės mintys, kuriomis remiantis moterims ir vyrams pasirinktinai priskiriami vaidmenys ir savybės, kurias sąlygoja ir apriboja jų lytis. Šaltinis: https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1223?language_content_entity=lt (peržiūrėta 2023 m. spalio 19 d.)

durti su seksualiniu priekabiavimu internete patiria jaunos moterys ir merginos. Kas trečia moteris iki 35 m., lyginant su 11 proc. vyrų iki 35 m., teigė susidūrusios su seksualiniu priekabiavimu internete. Didesnę riziką susidurti su seksualiniu smurtu internete patiria ir LGB-TIQ bendruomenės nariai.³

Prievartos kultūra ir nukentėjusių asmenų kaltinimas

Lyčių stereotipai lemia tai, kad iš moterų ir merginų vis dar tikimasi, kad jos bus doros, atrodys padoriai, neprovokuos savo aprangą, o vaikinai ir vyrai turi visada norėti intymių santykių, o nesant galimybės jų sukurti – „pasiimti, kas jiems priklauso“. Šie lyčių stereotipai maitina prievartos kultūrą pateisindami seksualinį smurtą. Elektroninėje erdvėje seksualinio smurto išgyvenimais pasidalinusios merginos sulaukia kaltinančių komentarų.

„Kodėl 17 m. mergina 6 ryto sekmadienį nemiega namuose, kodėl ji buvo neblaivi?“ – klausia skaitytoja, komenduo dama straipsnį, kuriame rašoma apie bandymu išprievartauti 17 m. merginą įtariamą taksi vairuotoją.

„Norėčiau, kad ir mane taip draugė išprievartautų, ir pasisekė gi tam laimės kūdikiui.“ – komentatorius apie seksualinį smurtą artimoje aplinkoje patyrusį vaikiną.

17 m. merginą įtariamą taksi vairuotoją.

„Norėčiau, kad ir mane taip draugė išprievartautų, ir pasisekė gi tam laimės kūdikiui.“ – komentatorius apie seksualinį smurtą artimoje aplinkoje patyrusį vaikiną.

Skaičiai kalba

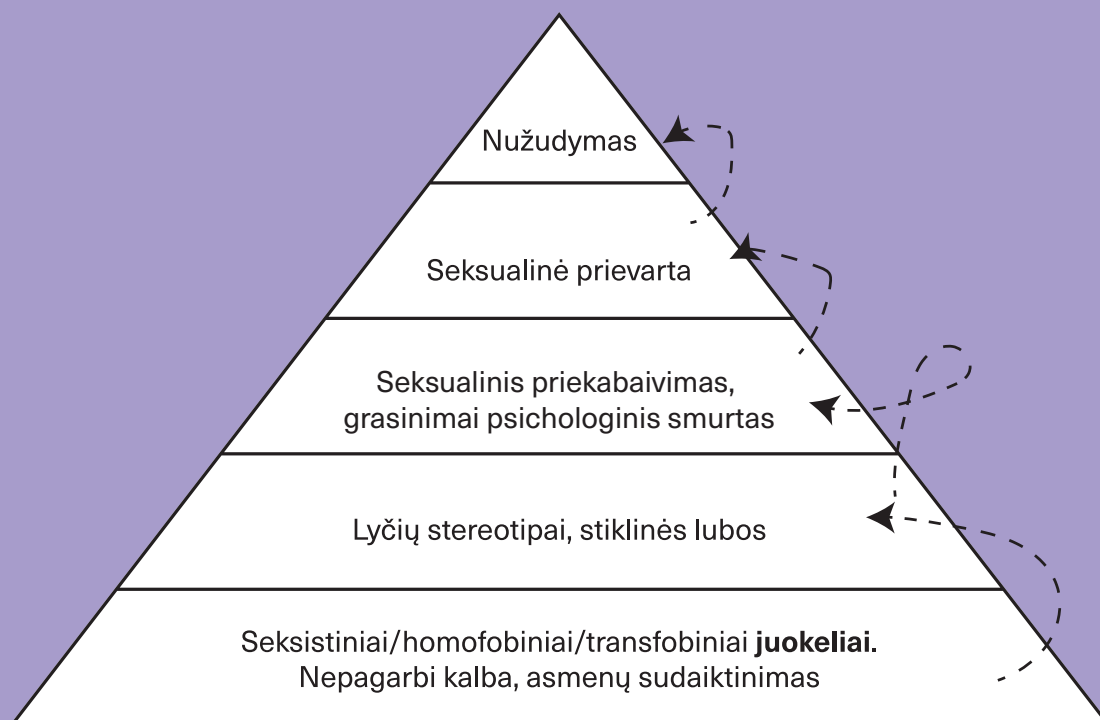
81 proc. seksualinį priekabiavimą internete išgyvenusių moterų teigė, kad pasidalinusios patirtimi pačios buvo kaltinamos dėl to, ką joms padarė kitas asmuo.⁴



3 Pew tyrimų centro duomenys apie priekabiavimo internete paplitimą JAV. (2020). Šaltinis: <https://www.pewresearch.org/internet/2021/01/13/the-state-of-online-harassment/> (žiūrėta 2023 m. spalio 19 d.)

4 Stop Street Harassment organizacijos atlikta nacionalinė apklausa apie seksualinio smurto paplitimą JAV 2018 m.: <https://stopstreetharassment.org/our-work/nationalstudy/2018-national-sexual-abuse-report/> (Peržiūrėta 2023 m. spalio 19 d.)

Juokeliai apie išprievartavimą



Seksualinės prievartos kultūros piramidė rodo, kaip iš pažiūros nekenksmingi juokeliai bando ribas, siunčia neigiamą žinutę nukentėjusiesiems (-oms) ir prisideda prie seksualinio smurto palaikymo ir plitimo.



Tradicionis vyriškumas

Tradicionis vyriškumas yra grindžiamas idėja, jog vyrai iš prigimties yra agresyvūs, dominuojantys, kontroliuojantys, negalintys valdyti savo seksualinių impulsų. Toks vyriškumas palaiko seksualinės prievartos kultūrą tiek fizinėje, tiek elektroninėje erdvėje. Tradicinio vyriškumo normoms nepritariančios vaikinai ir vyrai sulaukia bausmių, kurios taip pat išreiškiamos patyčiomis elektroninėje erdvėje.

„Tu ką, dar stosi bobų pusėn ir palaikysi tas feministes?“ – vienas vaikinai kitam, pasidalinusiam merginos pasakojimu apie internete išgyventą seksualinį smurtą ir persekiojimą.

Praktinis pavyzdys

Kikbokso čempionas Andrew Tate'as elektroninėje erdvėje įsteigė judėjimą, skirtą vyrų viršenybės šlovinimui ir smurto dėl lyties, įskaitant seksualinio smurto internete prieš mergaites ir moteris, teisinimui. Nors jį užblokavo beveik visi socialiniai tinklai, „Twitter“ platformoje jis turi daugiau nei 4 mln. sekėjų, kurie aktyviai seka jo turinį. Šis tarp jaunimo populiarus nuomonės formuotojas buvo pašalintas iš televizijos programos „Didysis brolis“ po to, kai internete pasklido vaizdo įrašas, kuriame jis diržu muša moterį. Šis nuomonės formuotojas atvirai pasisako už seksualinį smurtą internete ir prekybą žmonėmis. Dėl įta-

rimų seksualiniu smurtu jis iš Didžiosios Britanijos persikėlė gyventi į Rumuniją, kur, anot jo, lengviau išvengti atsakomybės.⁵

Ar žinote, kad vienas iš tradicinį vyriškumą puoselėjančių judėjimų vadinamas inceliu subkultūra (angl. *incel – involuntary celibacy* – nesavanoriškas celibatas)? Daugiausiai internete gyvuojančios subkultūros atstovai virtualiuose diskusijų kambariuose lieja neapykantą moterims ir kurpia radikalias sąmokslų teorijas, kurios JAV, Kanadoje ir Europoje įkvėpė ne vieną kruviną išpuolį.

Tyrimai kalba

Vaikinai, kurie vadovaujami tradicinio vyriškumo normomis ir jas palaiko, dažniau seksualiai priekabiauja elektroninėje erdvėje.⁶

Lyčių nelygybė ir seksualinio pobūdžio patyčios elektroninėje erdvėje

Lyčių nelygybė – viena pagrindinių smurto dėl lyties⁷ priežasčių tiek fizinėje, tiek elektroninėje erdvėje. Moterys ir merginos dažniau susiduria su seksualiniu smurtu internete: seksistine neapykantos kalba, intymių vaizdų dalijimusi be sutikimo, seksualinės prievartos naudojimu ar grasinimu ją panaudoti. Labiausiai pažeidžiamos yra iki 35 m. amžiaus moterys, ypač tos, kurios mokosi švietimo įstaigose.

5 James, W. (2023, vasario 23). Andrew Tate: A Case Study on the Effects of Online Influencers on Students' Education. *McGill*. <https://www.mcgill.ca/definetheline/article/andrew-tate-case-study-effects-online-influencers-students-education> (peržiūrėta 2023 m. spalio 19 d.)

6 JAMA Pediatrics studija *Paauglystės laikotarpiu vaikinių naudojamų smurtas*. (2020). Šaltinis: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7557791/> (peržiūrėta 2023 m. spalio 19 d.)

7 Smurtas dėl lyties – prieš asmenį nukreiptas smurtas dėl jo lyties arba smurtas, darantis neproporcingą poveikį tam tikros lyties asmenims. Šaltinis: https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1113?language_content_entity=lt (peržiūrėta 2023 m. spalio 19 d.)

Skaičiai kalba

80 proc. nukentėjusiųjų nuo dalijimosi intymiu turiniu be sutikimo internete – moterys ir mergaitės.⁸



★ JULIUS

★ MAN PATINKA, ATRODAI SEXY,



★ SAVAITGALĮ TAVĘS NEMATYSIU.
ATSIŪSK DAAAR.

PAMATYSI DAUGIAU, KAI SUSITIKSIM.



★ NORIU DAUGIAU TAVO SEXY FOTO,
BUT KĄ VEIKTI, ŽIŪRINT Į JAS VA-
KARE... NEREIKĖS IEŠKOTI PORNUŠKĖS



★ NEBŪK VIENUOLĖ. JEI NEATSIŪSI,
SUSIRASIU, KAS ATSIŪS.

Išnaudojančio elgesio elektroninėje erdvėje normalizavimas

Lyčių stereotipai susiję su jaunatviška išvaizda ir pažeidžiamumu (Lolitos įvaizdis). Troškimas turėti lytinių santykių su nepilnametėmis normalizuoja vaikų seksualinį išnaudojimą elektroninėje erdvėje. Prie šio sunkaus nusikaltimo normalizavimo prisideda ir pornografinio turinio vaizdai, kuriuose regimos suaugusios moterys aprenčiamos taip, kad atrodytų kaip nepilnametės. Dažnai naudojamas dukros, vaikaitės, sesers ar mokinukės įvaizdis.

Seksualiniai nusikaltėliai internete ieško vaikų, kuriuos sugundę galėtų seksualiai išnaudoti. Skaičiuojama, kad elektroninėje erdvėje šiuo metu yra apie 500 000 suaugusių žmonių, ieškančių galimybių išnaudoti vaikus (dažniausiai 12–15 m. amžiaus).⁹

Ką išgyvena seksualinį smurtą internete patyrę vaikai?

- ☞ Jaučia nerimą.
- ☞ Gali turėti psichikos sveikatos problemų.
- ☞ Jaučia gėdą, jų nuotraukos dažnai lieka internete ilgiems metams.
- ☞ Jaučia baimę kalbėti (baiminasi šeimos, draugų reakcijos).

Ką žinome apie tuos, kurie seksualiai išnaudoja vaikus internete?

- ☞ Dažniausiai 35–45 m. amžiaus.
- ☞ Dažniausiai vyrai.
- ☞ Dažnai vaikams pažįstami žmonės.
- ☞ Dažniausiai nebaudžiamumas įkvepia toliau vykdyti nusikaltimus.

Kas žiūri vaizdo įrašus, kuriuose seksualiai išnaudojami vaikai?

- ☞ Daugiausia vyrai (pagal Australijos tyrimo duomenis, 77 proc. žiūrovų), o įrašus dažniausiai randa ieškodami pornografijos internete.
- ☞ 45 proc. atsitiktinai radusių turinio internete, kuriame išnaudojami vaikai, vėliau tiksliai jo ieško.
- ☞ Dažniausiai pirmą kartą tokio pobūdžio įrašus pažiūri iki 18 m. (dažniausiai 14–15 m.). Vaikų, atrandančių tokio pobūdžio pornografiją, amžius vis jaunėja. Vaikus išnaudojantys asmenys dažnai liepia jiems šypsotis, kol yra prievartaujami, todėl tokią medžiagą atradę paaugliai neretai galvoja, kad vaikams tai patinka.¹⁰

Skaičiai kalba

Nacionalinis dingusių ir išnaudojamų vaikų centras (JAV) pastebi, jog 2019–2020 m. laikotarpiu 97 proc. padaugėjo bandymų

9 Straipsnis apie vaikų seksualinį išnaudojimą internete. Lazic, M. (2023, gegužės 19). 21 Alarming Online Predators Statistics. *Legaljobs*. <https://legaljobs.io/blog/online-predators-statistics/> (peržiūrėta 2023 m. spalio 19 d.)

10 International Centre for Missing and Exploited Children ir JAV ambasados Lietuvoje organizuotų mokymų medžiaga, 2023 m. Daugiau informacijos apie vaikų seksualinio išnaudojimo internete prevenciją: <https://www.icmec.org/education-portal/> (peržiūrėta 2023 m. spalio 19 d.)

seksualiai išnaudoti vaikus elektroninėje erdvėje.

Geroji praktika: neapykantos kalbos dėl lyties prevencija internete

Kalbant su vaikais apie neapykantos kalbą, nukreiptą į tam tikrą lytį internete, galima naudoti Moterų informacijos centro kartu su partneriais sukurtą žaidimą „Strateginės reakcijos“. Šio žaidimo metu vaikai programėlėje arba kortų žaidimo pagalba keliauja po elektroninį pasaulį su pasirinktais avatarais. Žaisdami vaikai mokosi apie tai, kokias strategijas turėtų pasirinkti reaguodami į neapykantos kalbą internete.¹¹

Apibendrinant galima teigti, jog lyčių stereotipai reikšmingai prisideda prie seksualinio smurto elektroninėje erdvėje klestėjimo, palikymo ir plitimo, kuria prievartos kultūrą, kurioje pateisinama viskas – seksizmas, neapykantos kalba lyties pagrindu ir kitos seksualinio smurto formos.

Siekiant vykdyti efektyvią seksualinio smurto elektroninėje erdvėje prevenciją, į prevencinių programų temas būtina įtraukti ir temą apie lyčių stereotipų įtaką prievartos kultūrai elektroninėje erdvėje.

11 „Strateginės reakcijos“ – stalo žaidimas ir metodika praktiniams užsiėmimams su vaikais ir jaunimu. Šaltinis: <https://lygus.lt/reakcijos/> (peržiūrėta 2023 m. spalio 19 d.)

PRAKTINĖS UŽDUOTYS I

Mitas ar tiesa?

Trukmė:

45 min.

Reikalingos priemonės:

- A4 formato popieriaus lapai su užrašytais teiginiais
- Dideli konferencinio bloknoto lapai
- Markeriai
- Lipni juosta (plati, spalvinga)

Eiga

Lektorius mokymų erdvę padalina pusiau, ant grindų priklijuodamas ryškiaspalvę lipnią juostą. Mokymų dalyviams ir dalyvėms vienas po kito pristatomi teiginiai, susiję su požiūriu į seksualinį smurtą. Išgirdę teiginį, dalyviai prašomi atsistoti ir pasirinkti pusę, į kurią atsistos išreiškdami savo nuomonę apie nurodytą teiginį. Lektorius pabrėžia, kad visos užduoties metu būtina gerbti vieni kitų nuomones ir susilaikyti nuo įžeidžiančių komentarų. Taip pat skatina diskutuojant prisiminti aktyvaus klausymo įgūdžius – kai vienas kalba, kiti įdėmiai klauso ir reflektuoja jau po pasisakymo.

Dalyviai, atsistoję dešinėje patalpos pusėje, PRITARIA teiginiui, o dalyviai, atsistoję kairėje pusėje, NEPRITARIA teiginiui.

Dalyviams išreiškus savo nuomonę, lektorė ar lektorius prieina prie vienos iš grupių ir paprašo joje esančių dalyvių ant lapo surašyti argumentus, kodėl jie pasirinko šią pusę, ir išrinkti vieną dalyvį (-ę), kuris (-i) pristatys grupės argumentus (ne mažiau kaip 3 su juos

paremiančiais faktais ir informacija).

Tą patį padaro abi grupės. Jei nutinka taip, kad viena grupė yra kur kas mažesnė ar joje stovi tik vienas žmogus, lektorius tęsia užduotį sakydamas, jog gyvenime kartais nutinka taip, kad kai kurios nuomonės nėra tokios populiarios visuomenėje, ir galimi du pasirinkimai: ją ginti arba pereiti į kitą pusę ir stovėti su visais. Lektorius leidžia vienam (-ai) likusiam (-ai) dalyviui (-ei) pasirinkti. Dalyviui (-ei) pasirinkus, lektorius pakomentuoja, kad tai gana įprasta praktika ir elektroninėje erdvėje, kai siekiama išvengti neapykantos kalbos ir patyčių. Jei lieka tik viena grupė, ji vis tiek tęsia darbą ir pristato argumentus lektoriui.

Kai visi argumentai yra pristatyti, lektorius perskaito arba parodo, ar teiginys buvo mitas, ar faktas.

Baigus užduotį, lektorius skatina dalyvius mąstyti, ką jie sužinojo apie save ir savo požiūrį į seksualinį smurtą. Galimi klausimai:

Kaip jautėtės, kai reikėjo pasirinkti puses?

- ☞ Ar buvo lengva argumentuoti ir rasti mokslu grįstų faktų arba statistikos, paremiančios jūsų nuomonę? Kaip susiformuoja mūsų požiūris į seksualinį smurtą? Kas tam turi įtakos?
- ☞ Kaip jautėtės, kai pasirinkote mažiau populiarią grupę ir likote joje?
- ☞ Ką pastebite apie elektroninėje erdvėje esančius komentarus po straipsniais apie seksualinį smurtą?
- ☞ Kaip norėtumėte, kad reaguotų visuomenė jums papasakojus apie vieną skaudžiausių savo gyvenimo įvykių ir prašant pagalbos?

Refleksijai pasibaigus, lektorius gali pasakyti, kad žiniasklaidos priemonėms reikėtų vengti aktyvuoti komentavimo galimybę po straipsniais, susijusiais su seksualiniu smurtu, nes juose pastebima labai daug nukentėjusių asmenų kaltinimo atvejų. Šiuos komentarus skaito ir kiti seksualinį smurtą patyrę asmenys ir skaitydami įsivaizduoja, kas būtų, jei jie tokioje aplinkoje pasidalintų savo išgyvenimais.

Lektorius (-ė) taip pat gali pasidalinti, kad mūsų požiūris į seksualinį smurtą lemia bendrą atmosferą visuomenėje ir turi tiesioginę įtaką tam, ar nukentėję asmenys kreipiasi pagalbos, ar pasirenka tylą.

Mitai apie išžaginimą, seksualinį priekabavimą ir kitas seksualinio smurto formas yra giliai įsišakniję mūsų visuomenėje ir prisideda prie seksualinio smurto nebaudžiamumo. Šie mitai formuoja kiekvieno ir kiekvienos iš

mūsų požiūrį, prisidedantį prie aukų kaltinimo kultūros, o nukentėję asmenys jaučia gėdą arba smerkia save dėl to, kas atsitiko. Jiems gali būti sunku kalbėti apie savo išgyvenimus ir sulaukti pagalbos. Mitai taip pat gali būti institucinio smurto prieš nukentėjusius asmenis, nepalaikančio draugų ir artimų giminaičių požiūrio į juos priežastis.

Mitų griovimas yra labai svarbi seksualinio smurto prevencijos dalis.

Praktinės užduoties lapas lektoriui

TEIGINYS	MITAS AR TIESA?	KOMENTARAS
Seksualinis smurtas yra aistros nusikaltimas, kurį sunku kontroliuoti.	MITAS	LR Baudžiamojo kodekso 151¹ straipsnio¹² pavadinimas yra „Lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą“, todėl ir žiniasklaida, rašydama apie nepilnamečių patirtą prievartą, naudoja terminą „lytinės aistros tenkinimas“. Šis terminas yra netinkamas, nes jis menkina nusikaltimo rimtumą ir nukentėjusio asmens išgyvenimus. Dr. Laima Vaigė yra atkreipusi dėmesį¹³ į baudžiamajame kodekse esančią dichotomiją – 149 BK straipsnis kalba apie „lytišką santykiavimą“, o štai 150 straipsnis kalba jau tik apie „lytiškos aistros tenkinimą“. Vadinasi, analinis, oralinis ar kitoks fizinis sąlytis nelaikomas santykiavimu. Be to, pats terminas „išžagininimas“ menkina traumuojančią prievartą patyrusių moterų patirtį. Seksualinis smurtas nėra aistros nusikaltimas, tai – smurtinis nusikaltimas. Juk jei jaučiame nesuvaldomą sekso poreikį, nepuolame jo tenkinti su parduotuvės ar banko darbuotojais (-omis), tam dažnai pasirenkami šeimos nariai ar pažeidžiamos būklės asmenys (apsvaigę, miegantys ir pan.) Pavyzdys. Straipsnio antraštė „Vilniuje taksi vairuotojas įtariamai tenkinęs lytinę aistrą su neblaivia 17 m. mergaite“ neatskleidžia nusikaltimo, nes toks pavadinimas tarsi sako, kad niekas nepatyrė žalos, kai iš tiesų turėtų skelbti: „Vilniuje taksi vairuotojas įtariamai panaudojęs seksualinį smurtą prieš nepilnametę“ ir taip parodyti, kad seksualinis smurtas yra sąmoningas smurtaujančiojo veiksmas, o ne nekontroliuojamas atsitiktinis poelgis.

12 LR Baudžiamasis kodeksas: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555/asr> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 21 d.)

13 Vaigė, L. (2017, gruodžio 5). Teisingumas seksualinio smurto byloje? Ne, stereotipus įtvirtinanti teisė! (II dalis). *Mano teisės*. <https://manoteises.lt/straipsnis/teisingumas-seksualinio-smurto-bylose-ne-stereotipus-itvirtinanti-teise/> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 21 d.)

TEIGINYS	MITAS AR TIESA?	KOMENTARAS
Jei auka nesipriešina ar nesako „ne“, vadinasi, ji to nori.	MITAS	Seksualinis smurtas yra didelis sukrėtimas ir trauma. Tokios traumos akivaizdoje viena dažniausių nevalingų nukentėjusių žmonių reakcijų yra sustingimas. Šios reakcijos asmuo nepasirenka pats, nes visi ir visos turime pirminį smegenų atsaką į trauminį įvykį. „Nesakiau „ne“, bet ir nesipriešinau, nežinojau ką man daryti, tiesiog buvau sustingusi“. ¹⁴
Seksualinis smurtas dažniausiai vyksta už artimos aplinkos ribų.	MITAS	Daugiau nei 70 proc. asmenų nuo seksualinio smurto nukenčia iki 18 m. amžiaus. Didelė jų dalis nukenčia artimoje aplinkoje.
Jei tai tavo draugė (-as) ar žmona (vyras), tavo veiksmai negali būti laikomi seksualiniu smurtu.	MITAS	Pasaulio sveikatos organizacijos ir ES Pagrindinių teisių agentūros duomenys rodo, kad daugiausiai seksualinių nusikaltimų yra padaroma būtent intymaus partnerio. Draugystė ar santuoka nereiškia įsipareigojimo turėti lytinių santykių tada, kai to nori tik kitas asmuo. Seksas nėra nei teisė, nei pareiga.
Seksualinio smurto aukos verkia ir prašo pagalbos.	MITAS	Išgyvenus seksualinį smurtą gali apimti įvairūs jausmai – ne visada tai yra tik liūdesys. Tai gali būti pyktis ir noras keršyti, gėda ir pažeminimo jausmas, noras užsisklęsti savyje, kaltė, baimė ir kt. Nuo seksualinio smurto nukentėjusio asmens portretas retai kada atitinka tą, kuris vaizduojamas žiniasklaidoje, pvz., kampe verkianti mėlynių nusėta moteris. Tai gali būti jūsų bendraklasė (-is), bendradarbė (-is), su šypsena pasakojanti apie įmonės pardavimus po savaitgalį išgyvento seksualinio smurto.

14 Hopper, J. V. (2015, birželio 23). *Why many rape victims don't fight or yell*. The Washington Post. <https://www.washingtonpost.com/wp-content/uploads/Hopper-2015-Why-Many-Rape-Victims-Dont-Fight-or-Yell-Washington-Post.pdf> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 21 d.)

TEIGINYS	MITAS AR TIESA?	KOMENTARAS
		Kitas pavyzdys: pornografijos industrijoje seksualiai išnaudojami vaikai verčiami šypsotis, tad kiti vaikai, paaugliai ar kai kurie suaugę, matydami tokius prievartos veiksmus gali susidaryti įspūdį, kad prievartą išgyvenančiam vaikui ji patinka. Kiekvienas nuo seksualinio smurto nukentėjęs asmuo gali elgtis skirtingai, nes kiekvienas traumą išgyvename skirtingai, ir neegzistuoja tipinis seksualinio smurto aukos portretas.
Jei asmuo vartojo alkoholį ar narkotikus, jis (ji) prisišaukė seksualinį smurtą.	MITAS	Seksualinis smurtas visada yra sąmoningas smurtavusio asmens pasirinkimas, o ne nukentėjusiojo kaltė. Tai, kad asmuo buvo apsvaigęs, miegojo ar buvo kitos pažeidžiamos būklės, niekaip nepateisina seksualinio smurto. Pasinaudojimas asmens bejėgiška būkle ir seksualinio smurto naudojimas yra nusikaltimas. Prevencinis vaizdo įrašas apie sutikimą turėti lytinių santykių.¹⁵

15 Sutikimas. Vaizdo įrašas anglų kalba: <https://www.youtube.com/watch?v=pZwvrxVavnQ> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 21 d.)

TEIGINYS	MITAS AR TIESA?	KOMENTARAS
Jei mergina rengėsi provokuojamai ir visą vakarą viliojo vaikiną, šis turi teisę su ja permiegoti.	MITAS	Nėra jokios mokslu grįstos informacijos, kuri patvirtintų, kad susijaudinęs asmuo negali kontroliuoti savo noro pasitenkinti. Moterys ir mergaitės, kaip ir vyrai ir berniukai, turi teisę rengtis tai, ką patys (-čios) nori. Seksualinį smurtą sukelia ne apranga ar nukentėjusio asmens elgesys, o smurtavusio asmens sąmoningas pasirinkimas. JAV universitetų miesteliuose organizuojamos parodos, kurių metu eksponuojami rūbai, kuriuos vilkėdamas asmuo išgyveno seksualinį smurtą: suknelės, sportinė apranga ir net vaikiški drabužėliai. ¹⁶
Moterys meluoja apie seksualinį smurtą siekdamos dėmesio ar pinigų.	MITAS	Melagingi pranešimai apie seksualinį smurtą yra reti. Svarbu tikėti ir palaikyti nukentėjusį asmenį, o nusikaltimą palikti tirti kompetetingom įstaigom.
Jei šeimoje tėvai kalbės apie saugų elgesį ir tai, kad nereikėtų bendrauti su nepažįstamais asmenimis, vaikas nepatirs seksualinės prievartos.	MITAS	Seksualinį smurtą gali patirti kiekvienas iš mūsų, nepriklausomai nuo amžiaus, lyties, rasės, religijos ir kitų faktorių. Jei šeimoje tėvai kalbės apie saugų elgesį ir nebendravimą su nepažįstamais, vaikai gebės geriau atpažinti pavojus, įtartina ir išnaudojantį elgesį, tačiau tai nereiškia, kad jie bus 100 proc. apsaugoti nuo seksualinio smurto. Todėl seksualinio smurto prevencija turi augti kartu su vaikais, prasidėti dar ikimokykliniame amžiuje ¹⁷ ir būti tęsiama paauglystėje, universitete, darbovietėje ir bendruomenėje.

16 „Dove“ kampanija „Ką tu vilkėjai?“. Šaltinis: <https://dovecenter.org/what-were-you-wearing-exhibit/> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 21 d.)

17 Butkevičiūtė, R. ir Jureliavičiūtė, R. (2023). Paskui ribas. <https://www.ribologija.lt/knyga-paskui-ribas> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 21 d.) Kontaktai pasiteirauti apie knygą: info@ribologija.lt

TEIGINYS	MITAS AR TIESA?	KOMENTARAS
Jei vaikystėje patyrei seksualinį smurtą, užaugęs (-usi) prievartausi kitus.	MITAS	Šis mitas prisideda prie stigmatos formavimosi ir jaunimui bei suaugusiesiems perša idėją, kad jei nukentėjai, pats (-i) tapsi smurtautoju (-a). Dėl šios stigmatos aukos ateityje bijo kurti šeimą, kartais užsisklendžia savyje ir nutolsta nuo socialinio gyvenimo. Ir nors yra tyrimų, rodančių, kad kai kurie susidūrusieji su seksualiniu smurtu patys jį ima naudoti, tokie atvejai yra daugiau išimtis nei taisyklė.
Seksualiai smurtauja socialinę atskirtį patiriantys žmonės.	MITAS	Nėra vieno seksualinio nusikaltėlio profilio. Tai gali būti bet kuris bendruomenės narys ar narė. Kita vertus, yra nemažai tyrimų, patvirtinančių, kad dažniausiai seksualinį smurtą linkę naudoti yra vyrai, ir jie seksualiai smurtauja dažniausiai prieš moteris ir mergaites, bet taip pat pasitaiko ir smurto prieš berniukus ir kitus vyrus atvejų.

PRAKTINĖ UŽDUOTIS „PASAKA“

Šaltinis: „Darbo su jaunimo grupėmis metodologija. Smurto prevencija ir sveikų santykių ugdymas.“

Trukmė:

20 min.

Tikslas:

skatinti jaunas žmones suprasti, kad jie yra atsakingi už savo kūną, ir tik jie turi teisę su juo daryti tai, ką nori, padėti jiems apibrėžti savo emocines ir fizines ribas, gerbti kitų emocines ir fizines ribas, suprasti, kad „ne“ reiškia „NE!“

Reikalavimai:

dalyviai turi susėsti ratu.

Eiga:

1. Grupės vadovė ar vadovas pasakoja grupei istoriją apie du jaunas žmones, kurie eina į pasimatymą, kaip jie praleidžia vakarą ir galiausiai atsiduria nuogi lovoje...
2. Po kiekvieno naujo istorijos posūkio mokytojas (-a) klausia: „Ar mergaitė (berniukas) sutiko pasimylėti šį vakarą?“.
3. Grupės nariai išreiškia savo mintis ir argumentus.

Pasaka

Kartą mieste gyveno du jauni žmonės – Jonas, kuriam buvo 17 metų, ir Emilija, kuriai buvo 16 metų. Jie susitiko keletą kartų ir pradėjo

megzti santykius. Vieną dieną Jonas pakvietė Emiliją į pasimatymą „Mano“ kavinėje. Emilija apsidžiaugė ir pradėjo ruošti artėjančiam pasimatymui, spintoje ieškojo gražiausių ir tinkamiausių drabužių. Jonas taip pat ruošėsi pasimatymui. Jis apsiliko savo mėgstamus džinsus, marškinėlius ir švarias kojines, pasikvėpino tėvo kvepalais ir prieš išvykdamas iš namų susišukavo plaukus.

Ar jie galvoja, kad šįvakar mylėsis?

Jonas ir Emilija susitiko kavinėje ir užsisakė maisto. Emilija užsisakė krabų salotų ir braškių su plakta grietinėle desertui, o Jonas – keptų bulvyčių su kiauliena ir šokoladinio pyrago. Jie valgė, kalbėjosi, o vėliau nusprendė išeiti. Jonas primygtinai siūlė apmokėti sąskaitą.

Ar jie galvoja, kad šįvakar mylėsis?

Išėję iš kavinės, perėjo miesto parką, o tada Jonas pasiūlė atsisėsti ant nuošaliau esančio suoliuko po obelimis. Jie atsisėdė labai arti vienas kito ir pradėjo bučiuotis. Tada Emilija pastebėjo praeivius ir pasakė, kad jie turėtų liautis bučiavęsi.

Ar jie galvoja, kad šįvakar mylėsis?

Tada Jonas pakvietė Emiliją puodelio arbatos ir paaiškino, kad šį vakarą nieko nėra namuose. Iš pradžių Emilija atsisakė primindama, kad privalo laikytis taisyklių ir grįžti namo iki 11 val. vakaro, tačiau po kurio laiko jie visgi nuėjo pas Joną.

Ar jie susitarė dėl sekso šį vakarą?

Kai jie įžengė į namo laiptinę, vėl pradėjo bučiuotis ir užlipo iki trečiojo aukšto. Jie bučiavo si artėdami prie Jono buto durų, atrakino jas ir įžengė į vidų. Jonas užrakino duris ir pakvietė Emiliją į kambarį.

Ar jie susitarė dėl sekso šį vakarą?

Jonas greitai paruošė arbatos ir ištraukė sausinių dėžutę. Įjungė televizorių ir surado muzikos kanalą. Jie juokėsi ir kalbėjo, kol Jonas pasiūlė išgerti šiek tiek vyno. „Nuo praėjusio šeštadienio liko pusė butelio. Jis geras!“ – pasakė Jonas. Iš pradžių Emilija atsisakė, bet galiausiai Jonas sugebėjo ją įtikinti. Gurkšnis po gurkšnio, ir butelis tapo tuščias.

Ar jie susitarė dėl sekso šį vakarą?

Netrukus abu jaunuoliai aistringai bučiavosi ant sofos. Jono ranka nuslydo po Emilijos drabužiais. Po kelių akimirkų Emilija liko be marškinėlių. Kai jie atsigulė, Jonas pasiūlė eiti į tėvų lovą, nes sofa yra sena ir gurgžda. Šiek tiek sumišusi, Emilija iš pradžių atsisakė, juk jau vėlu ir ji turėtų eiti, bet galiausiai ji neįstengė atsisirti ir pasiliko.

Ar jie susitarė dėl sekso šį vakarą?

Kai jie pasiekė tėvų miegamąjį, jau vilkėjo tik apatinius drabužiais. Du jauni žmonės vėl pradėjo aistringai bučiuotis.

Ar jie susitarė dėl sekso šį vakarą?

Dabar jie buvo nuogi, tik Jonas vis dar mūvėjo kojines...

Ar jie susitarė dėl sekso šį vakarą?

KLAUSIMAI PAMĄSTYMUĮ:

- » Kas turėtų imtis iniciatyvos, kviesdamas į pasimatymą? Mergina? Vaikinas? Abu?
- » Ar nusirenginėjimas – tai ženklas, kad žmogus nori turėti lytinių santykių?
- » Jei asmuo apmoka sąskaitą, ar kitas jam lieka skolingas?
- » Kaip svaiginančios medžiagos veikia jauno žmogaus gebėjimą rinktis?
- » Kada reikėtų pasakyti savo partneriui „ne“, jei nenorime lytinio akto?
- » Kodėl atsiranda situacijų, kai „ne“ yra suvokiama kaip įžeidimas, kuris vėliau gali būti smurto, manipuliavimo, grėsmingo elgesio, priekabiavimo ir kt. priežastis?
- » Koks yra tinkamas amžius, jei toks apskritai yra, pradėti lytinį gyvenimą?
- » Kas yra atsakingas už kontracepciją?
- » Kaip žinoti, kad asmuo yra pasirengęs emociškai ir fiziškai saugiam seksui?
- » Kas yra emociškai ir fiziškai saugus seksas?
- » Ar seksas yra meilės įrodymas? Ar gali būti seksas be meilės? Ar gali būti meilė be sekso?
- » Su kuo galima pasikalbėti, jei įvyksta kažkas negero, jei santykiuose patiriama seksualinė prievarta?

Baigiamosios pastabos

Kai kalbama apie seksualinį aktyvumą ir seksą, jūs turite teisę nuspręsti, kada, kur ir kaip tai daryti. Kiekvienam seksualiniam žingsniui reikia sutikimo – aktyvaus ir savanoriško „taip“ iš abiejų pusių.

Kitas būdas galvoti apie sutikimą yra, kad tik „taip“ tikrai reiškia „taip“ (vietoje „ne“, „galbūt“, „nežinau...“). Seksualinis gyvenimas nesusijęs tik su seksu, jis taip pat apima bučiavimąsi, apkabinimą, glamonėjimą ir seksualinio pobūdžio prisilietimus, o taip pat intymius pokalbius ar žinutes.

Kaip žinoti, ar kitas asmuo nori lytinių santykių? Paklausti! Pavyzdžiui, jei norite paliesti kito asmens sėdmenis ar krūtinę, galėtumėte pasakyti kažką panašaus: „Ar galiu tave paliesti čia?“ Jei kitas asmuo entuziastingai, savanoriškai ir aktyviai atsako „taip“, tas asmuo suteikia jums savo sutikimą. Jei kitas asmuo nėra tikras arba nieko nesako, tai reiškia „ne“, ir tas asmuo neduoda jums savo sutikimo. Jūs turėtumėte nebedaryti to, ką darote, arba susilaikyti nuo to, ką ketinate daryti. Kitaip tariant, viskas, išskyrus aktyvų ir savanorišką „taip“, reiškia „ne“.

Suprantame, kad sutikimas gali būti sudėtingesnis nei tiesiog vienažodis teigiamas atsakymas. Žmonės ne visada kalba apie seksą ar kitą seksualinę veiklą prieš ją užsiimdami. Daugelis žmonių tai komunikuoja ne žodžiu, o per akių kontaktą ir kūno kalbą. Deja, nežodinis bendravimas kartais gali sukelti nesusipratimų, taigi jei nesate tikri – paklauskite! Atviras ir laisvas bendravimas reiškia pagarbius ir sveikus santykius. Svarbu prisiminti – **bet kuriuo metu** galite pasakyti „ne“ arba nuspręsti, kad norite nustoti bučiuotis, mylėtis ir pan.

PRAKTINĖ UŽDUOTIS „SEKSAS IR GALIA“

Šaltinis: „Darbo su jaunimo grupėmis metodologija. Smurto prevencija ir sveikų santykių ugdymas.“

Trukmė:

30 min.

Tikslas:

skatinti dalyvius apmąstyti savo požiūrį šia tema, ugdyti jų gebėjimą dalytis nuomonėmis, jas paaiškinti ir pagrįsti, bei išmokyti klausyti kitų nuomonių ir minčių. Užduoties metu dalyviai gali keisti savo nuomonę, taip pat savo buvimo vietą. Pratimai nėra skirti pradėti diskusiją, kurioje dalyviai bando įtikinti vienas kitą, kad jie yra teisūs.

Reikmenys:

parengti teiginiai.

Pastaba:

perspėkite jaunuolius, kad kai kuriose iš pateiktų situacijų aprašomas seksualinis smurtas. Įspėkite, jog prireikus jaunuoliai gali toliau nebedalyvauti užduotyje.

Taip pat aptarkite, kur kreiptis patyrus seksualinį smurtą.

Teiginiai ir scenarijai

1. Ar būna aplinkybių, kai asmuo turi teisę reikalauti sekso?

» Taip, jei asmuo flirtavo ar sujaudino kitą

asmenį.

- » Ne, jokiais aplinkybėmis, nebent kitas asmuo taip pat nori turėti lytinių santykių.
- » Taip, jei jie yra pora ir anksčiau turėjo lytinių santykių.
- » Kitas atsakymas.

2. Vaikinas ir mergina vakarėlyje gлебėsčios, bučiavosi ir reiškė meilę vienas kitam. Vaikino tėvų nėra namuose, ir mergina užsuka į svečius. Namuose mergina nebenori glamonėti ir bučiuotis, ji tiesiog nori kalbėtis, galbūt kartu žiūrėti filmą ir tada eiti namo. Vaikinas supyksta ir nusimena. Ji nusprendžia eiti namo. Ar kuris nors padarė klaidą?

- » Mergina padarė klaidą, siųsdama vaikinui signalus, kad jie ketina mylėtis.
- » Vaikino klaida – skubotos išvados ir pyktis.
- » Niekas nepadarė klaidos.
- » Kitas atsakymas.

3. Mergina visą vakarą šoka ir flirtuoja su keliais vaikinais. Kai vakarėlis baigiasi, ji eina namo su dviem gražiais vaikinais. Kai trijulė priartėja prie merginos namo durų, mergina pasiūlo užėiti ir baigti pokalbį viduje. Kai jie įeina į vidų, pradeda plėsti merginos drabužius, teigdami, kad ji juos sujaudino. Jie išprievartauja merginą. Kas suklydo?

- » Vaikiniai yra visiškai atsakingi dėl to, kas atsitiko.
- » Ji gali kaltinti tik save.

- » Vaikinai tikrai turėtų būti atsakingi, tačiau ji taip pat yra kalta.
- » Kitas atsakymas.

4. Anai yra 13 metų, ji mokosi mokykloje, yra vyriausia iš trijų seserų. Anos tėtis yra bedarbis, retai kuo nors užsiima, todėl kasdien žiūri televizorių ir geria alų, o jos mama taip pat nedirba, nes Anos jaunesniajai seseriai yra tik vieneri metukai. Anos mama dažnai geria alų su vyru, kartais taip pat stipriuosius gėrimus. Dėl to beveik kiekvieną naktį namuose vyksta baisūs ginčai – jos tėvai šaukia ir stumdosi vienas su kitu. Norėdama to išvengti, Ana dažnai vaikšto su savo draugais po kiemus ir žaidimų aikštes iki pat vėlumos. Vieną vakarą prie Anos ir jos draugės priėjo vyriškis daugiabučio namo kieme. Vyras merginas vaišino cigaretėmis ir alkoholiu, kad jos sušiltų, o vėliau pakvietė į savo butą. Kadangi buvo šiek tiek apgirtusios ir atsipalaidavusios, merginos nusekė paskui vyrą. Bute jie ir toliau vartojo alkoholį, o vyras pamanė, kad merginoms būtų smagu šiek tiek labiau atsipalaiduoti, todėl paprašė jų nusirengti. Kai Ana ir jos draugė nusirengė, vyras pradėjo jas filmuoti. Vyras filmavo 13-metės mergaites pornografinė medžiagai. Vidurnaktį vyras liepė mergaitėms eiti namo, o kai Ana prabudo ryte, jautė didelį kaltės ir gėdos jausmą, pasibjaurėjimą, kad nuėjo pas jį. Ana nepapasakojo savo tėvams apie incidentą, nes žinojo, kad tėvai ją arba pasmerks, arba netikės jos istorija. Kas suklydo?

- » Ana. Ji turėjo numatyti, kuo tai baigsis, todėl yra kalta dėl to, kas nutiko.
- » Anos tėvai, nes jie turėjo rūpintis ja.
- » Anos draugė. Ji turėjo atkalbėti Aną.

- » Merginas viliojęs ir jomis pasinaudojęs kaimynas.

Klausimai pamąstymui:

- » Nuo kurio momento santykiai tampa nesveikais?
- » Kada santykiai gali tapti smurtiniais?
- » Kodėl merginos paprastai yra tos, kurios yra išprievartaujamos, o vaikinai yra prievartautojai?
- » Kas yra prievartautojas? Ar vaikinai gali būti išprievartautas?
- » Apie daugumą išprievartavimo atvejų policijai apskritai nepranešama. Kodėl taip yra?
- » Ar tiesa, kad dauguma išprievartavimo atvejų, apie kuriuos pranešama policijai, nepasiekia teismo?
- » Kokie yra kai kurie iš galimų anksčiau pateiktos situacijos rezultatų? Kokia yra rizika? Pavyzdžiui, ar Ana ir jos draugė rizikuoja tapti prekybos žmonėmis ar seksualinio išnaudojimo aukomis?
- » Kaip išvengti tokių situacijų? Kas turėtų įsikišti ir bandyti išspręsti šią situaciją? Kaip jie tai galėtų padaryti?

Svarbu! Būtų gerai šioje diskusijoje pateikti statistinių duomenų, paaiškinti, kad dauguma išprievartavimo atvejų įvyksta artimoje aplinkoje, ir prievartautojas dažniausiai yra aukai pažįstamas. Daugiau statistikos rasite www.ribologija.lt ir www.prabilk.lt.

Daugiau informacijos prekybos žmonėmis tema rasite Nacionalinės asociacijos prieš prekybą žmonėmis puslapyje www.stop-trafficking.lt.

Rekomenduojama kito užsiėmimo metu su jaunimu pasižiūrėti „Nepatogaus kino klasės“ filmą „Sugauti tinklą“. Filmą skirtas ne jaunesniems kaip 13 m. jaunuoliams.

II. Seksualinio smurto internete rūšys ir formos

Problematika

Išaugus informacinių technologijų poreikiui, išaugo ir nusikalstamų veikų, tarp jų ir seksualinio pobūdžio nusikaltimų, mastas. Tačiau sąvokų, susijusių su seksualiniu smurtu naudojant informacines technologijas, apibrėžimai ir skirstymas yra komplikuoti. Seksualiniai nusikaltimai neretai patenka į bendrąsias nusikaltimų elektroninėje erdvėje kategorijas¹⁸, pvz., seksualinio pobūdžio neapykantos nusikaltimai priklauso neapykantos nusikaltimų kategorijai. Kitas pavyzdys galėtų būti priekabiavimas elektroninėje erdvėje, kurio kategorijoje taip pat yra ir seksualinis priekabiavimas elektroninėje erdvėje, seksualinio pobūdžio patyčios ir kt.¹⁹

Daugiau informacijos apie seksualinio pobūdžio nusikaltimus naudojant informacines technologijas galima rasti šaltiniuose, kuriuose rašoma apie nusikaltimus prieš moteris ir merginas. Tačiau tai taip pat nėra tikslu, nes nuo seksualinio pobūdžio nusikaltimų nukentčia berniukai, jaunuoliai ir vyrai. Australijoje vykdyto tyrimo duomenimis, šiek tiek daugiau nei 60 proc. apklaustų suaugusiųjų (tiek vyrų,

tiek moterų) pranešė patyrę priekabiavimą ir smurtą elektroninėje erdvėje.²⁰

Nors šiuo metu nėra vieningo, aiškaus seksualinių nusikaltimų elektroninėje erdvėje skirstymo, o sąvokų daugėja, jos keičiasi, reikia pabrėžti, jog reikškinys reikalauja daugiau dėmesio ir tyrimų. Svarbu suprasti ir atpažinti netinkamą ar pavojingą elgesį.

Seksualinis smurtas naudojant informacines technologijas

Seksualinis smurtas internete, kibernetinėje ar elektroninėje erdvėje – tai tik kelios sąvokos, kuriomis bandoma apibrėžti seksualinius nusikaltimus naudojant informacines technologijas. Nors pats terminas yra ilgas ir nepatogus naudoti, šiuo metu jis tiksliausiai apibūdina tokio pobūdžio smurtą.

Seksualinis smurtas naudojant informacines technologijas – tai nepageidaujami seksualinio pobūdžio arba su seksualumu susiję veiksmai, nukreipti į kitą (-us) asmenį (-is) ir įgyvendinami pasitelkiant skaitmenines technologijas.

18 *CyberSAFE Cyber Violence against Women & Girls REPORT*. Šaltinis: https://www.stoponlineviolence.eu/wp-content/uploads/2020/06/Cybersafe_Report_200623_web.pdf (žiūrėta 2023 m. rugsėjo 8 d.)

19 *CyberSAFE Cyber Violence against Women & Girls REPORT*. Šaltinis: https://www.stoponlineviolence.eu/wp-content/uploads/2020/06/Cybersafe_Report_200623_web.pdf (žiūrėta 2023 m. rugsėjo 5 d.)

20 Digital Harassment and Abuse of Adult Australians: A Summary Report. Šaltinis: <https://www.parliament.nsw.gov.au/lcdocs/other/7351/Tabled%20Document%20-Digital%20Harassment%20and%20Abuse%20of%20A.pdf> (žiūrėta 2023 m. rugsėjo 2 d.)

Tai plati skėtinė sąvoka, apėrianti visą spektrą kitų: priekabiavimą, patyčias, nelegalų dalijimąsi seksualiniu turiniu, vertimą dalintis seksualiniu turiniu ir kt.

Augant technologijų vaidmeniui mūsų gyvenime, auga ir sąvokų kiekis. Tai meta iššūkį asmenims, bendruomenėms ir teisėsaugai. Išmaniųjų telefonų, socialinių tinklų, pasimatymų programėlių ir kitų internetinių platformų paplitimas leidžia nusikaltėliams lengviau įsitraukti ir vykdyti seksualinius nusikaltimus elektroninėje erdvėje. Šios technologijos suteikia anonimiškumą ir padaro asmenis lengvai pasiekiamus, todėl aukoms sunku atsi-
traukti ar pranešti apie prievartą.

Seksualinio smurto per informacines technologijas aukos dažnai patiria didelę emocinę, psichologinę ir socialinę žalą. Privatumo pa-
žeidimas, baimė, kad bus paviešintas intymus turinys, ir ilgalaikės priekabiavimo internete pasekmės gali stipriai paveikti asmens gerovę ir psichinę sveikatą.

Vienas iš svarbių būdų kovoti su šiuo smurtu yra nukreipti išteklius į prevenciją, ir nuosekliai ją vykdyti su vaikais, jaunimu ir suaugusiais. Švietimo ir informavimo kampanijos yra būtinos, norint asmenis informuoti apie riziką ir atsargumo priemones, susijusias su veikla internete. Mokyklos, bendruomenės ir tėvai taip pat turėtų ugdyti skaitmeninį raštingumą ir saugų elgesį internete.

Lygiagrečiai turėtų būti teikiama pagalba nukentėjusiesiems (-oms): konsultavimo paslaugos, teisinė pagalba ir internetinės platformos,

kuriose galima pranešti apie įžeidžiantį turinį ir jį pašalinti.

Apibendrinant galima teigti, kad seksualinis smurtas naudojant informacines technologijas reikalauja holistinio požiūrio į šią problemą. Reikalingas švietimo sistemos aktyvumas, pagalbos ir paramos teikimas, adekvati ir aiški teisėsaugos sistema. Ši problema kertasi su technologijomis, lyčių dinamika, teisine sistema ir socialinėmis normomis. Todėl reikalingos daugiasluoksnės strategijos, kurias įgyvendintų technologijų įmonės, vyriausybės, teisininkų grupės, pedagogai ir asmenys, visi kartu kurtų saugesnę internetinę aplinką ir remtų asmenis, nukentėjusius nuo šios smurto formos.

Formos ir skirstymas

Įvairios organizacijos ir institucijos išskiria skirtingas seksualinio smurto naudojant technologijas formas ir kategorijas. Toliau pateikiama tik viena iš galimybių, kaip skirtstyti tokio pobūdžio nusikaltimus.

Keturios kategorijos:

1. Priekabiavimas naudojant informacines technologijas – nuo individualių grasinimų iki organizuoto smurto. Gali būti vykdomas pažįstamo ar nepažįstamo asmens. Apima „trolinimą“ (provokacijas), neapykantos kalbą, patyčias ir kitus veiksmus, kurie traktuojami kaip nepageidaujamas elgesys ir siejami su asmens lytimi, seksualumu ar seksualinėmis teisėmis.
2. Dalijimasis nelegaliu intymiu turiniu – fo-

tografijų, vaizdo įrašų ar kitos seksualinio turinio medžiagos persiuntimas kitiems be asmens, vaizduojamo joje, sutikimo. Dažnai tai daroma siekiant pažeminti, atkeršyti ar išnaudoti.

3. Seksualinės prievartos aktų filmavimas, įrašymas ir platinimas – dalijimasis seksualinio smurto vaizdo įrašais ir (arba) fotografijomis socialiniuose tinkluose ar portaluose. Tai nėra vien privatumo klausimas ir turi ryšį su smurtu dėl lyties, nes neretai stipriau paveikia jaunas moteris ir mergaites.
4. Persekiojimas ir smurtas, siejamas su pažintimis elektroninėje erdvėje – partnerio ar asmens, su kuriuo užmegzti romantiniai ryšiai internetinėje erdvėje, kontroliavimas, grasinimai ir pan. Gali būti pasitelkiama GPS sistema asmeniui sekti.²¹

Yra daug ir įvairių tarpusavyje persipinančių seksualinio smurto naudojant informacines technologijas formų ir būdų. Kam jos bus priširtos, priklauso nuo aplinkybių.

Galimos formos:

- » priekabiavimas: nepageidaujami komentarai, žinutės, klausimai ir prašymai bei įkalbinėjimai,
- » privatumo pažeidimas,
- » *sextortion*,
- » grasinimai,
- » gandų skleidimas,
- » suaugusiųjų ir nepilnamečių seksualinis išnaudojimas,
- » neapykantos nusikaltimai,
- » neapykantos kalba,
- » persekiojimas,
- » nelegalus dalijimasis intymiu turiniu,
- » nepageidaujamas seksualinio turinio žinučių siuntinėjimas,
- » patyčios,
- » viliojimas,
- » vaizdų kūrimas dirbtiniu intelektu,
- » seksualinio smurto aktų įrašymas ir dalijimasis jais,
- » kt.

PRAKTINĖS UŽDUOTYS II

SITUACIJA NR. 1

„Buvau paprašyta įrodyti, kad žodis „kekšė“ yra seksistinis komentaras.

Tada buvo pasakyta, kad „čia juk tik mano nuomonė“.

Man supykus, gavau komentarą, kad aš priimu viską per daug asmeniškai ir kad esu per daug jautri šiuo klausimu.“

Klausimai diskusijai:

1. Ar ši situacija yra seksualinio smurto per informacines technologijas pavyzdys? Kodėl?
2. Ar teko patirti panašių situacijų internetinėje erdvėje? Kaip reagavote?
3. Ar teko stebėti panašių situacijų internete?
4. Kokį poveikį daro tokios situacijos su jomis susidūrus vieną kartą? Du? Daugiau nei 10 kartų?
5. Ką galima ir ką reikėtų daryti tokiose situacijose?

SITUACIJA NR. 2

„Viskas prasidėjo el. laišku iš nežinomo siuntėjo su temos eilute „Perskaityk laišką ir nekvaliok“.

Kai nukentėjusioji atidarė elektroninį laišką, prie jo buvo prisegtos seksualinio pobūdžio nuotraukos ir informacija, kurioje buvo nuro-

dyta, kur ji dirba. Taip pat paminėtos jos asmeninio gyvenimo detalės: vyras ir trys vaikai.

Nusikaltėlis reikalavo pornografinių vaizdo įrašų. Jei ji jų neišsiųs per vieną dieną, jis pagrašino paskelbti jau turimus vaizdus ir jos šeima „sužinos apie tamsiąją jos pusę“. Jei ji kreipsis į teisėsaugą, jis pažadėjo nuotraukas paviešinti ir internete.

Vėliau, tą pačią dieną, norėdamas įrodyti savo ketinimų rimtumą, šantažuotojas atsiuntė kitą el. laišką, grasindamas aukai: „Turi šešias valandas“.

Klausimai diskusijai:

1. Kaip, jūsų nuomone, jautėsi moteris, sulaukusi tokio laiško?
2. Koks tai nusikaltimas? Kaip jis vadinasi?
3. Kaip vykdomi tokio pobūdžio nusikaltimai? Aptarkite galimas situacijas.
4. Ką turėtų daryti ir ko nedaryti asmuo, susidūręs su panašia situacija?
5. Ką daryti, jei kas nors jums prisipažįsta patėkęs (-usi) į panašaus pobūdžio situaciją?
6. Ar tiesa, kad tokias situacijas sukuria tik nepažįstami asmenys?
7. Kas yra viliojimas (*angl. grooming*)?
8. Kaip jis vyksta?
9. Ką daryti, kad kuo labiau apsisaugotume nuo tokių ir panašių situacijų?

„Susitikome su vaikinų išgerti kavos, ir atrodė, kad pradžia buvo smagi. Pradėjome susirašinėti, ir netrukus jis ėmė „seksinti“. Aš tai ignoravau ir bandžiau toliau rašyti neutralias žinutes. Planavome susitikti; jis „seilėjosi“. Toliau „seksino“ ir sakė, kad nenori nieko rimto, tik linksmai praleisti laiką.

Atsakiau, kad tai nėra tai, ko ieškau, todėl būtų geriau, jei nustotume bendrauti. Jis nenustojė „seksinti“. Sakiau jam, kad pavargau nuo vaikinų, kurie tiesiog nori mane suvilioti. Jis vadino mane „pasikėlusia“, sakė, jog turėčiau jaustis pamaloninta, kad vyrai mane laiko tokia patrauklia, kad nori su manimi pasimylėti. Vėliau vadino mane apgailėtina, sakė, kad galėjo pasielgti kaip „tipiškas vaikiną“ – kelis kartus su manimi pasikalbėti, o tada palikti. Tarsi jis būtų šventasis, nes nebando manimi manipuluoti.

Aš nustojau atsakinėti į jo žinutes. Jis rašė žinutes dar kelias savaites, nors aš į jas ir neatsakiau. Kartą jis parašė: „Ar tu pikta?“. Atsakiau, kad jis manęs nedomina, kad nustotų rašyti man žinutes. Praėjo dar mėnuo, kol jis pagaliau nustojo.“

1. Apie kokią seksualinio smurto naudojant informacines technologijas formą čia yra kalbama?
2. Kas yra sekstingas?
3. Ar sekstingas gali būti nepageidaujamas?
4. Ką daryti susidūrus su nepageidajamu sekstingu?
5. Kodėl svarbu stabdyti nepageidajamą elgesį? Ką daryti, kad nuotolinis susipažinimas ir bendravimas būtų saugesnis?

III. Seksualinis smurtas elektroninėje erdvėje ir pornografija

Pornografija yra natūralistinis sueities ar žmogaus kūno vaizdavimas arba aprašymas, siekiantis sukelti lytinį susijaudinimą. 2021 metais buvo skaičiuojama 420 milijonų pornografinio turinio puslapių pasaulyje.²² Šiuose puslapiuose talpinamą informaciją galima atsisiųsti į naudojamą įrenginį, todėl net ir iš puslapio ištrinus ten esančius vaizdus, jie gali būti jame patalpinami vėl ir vėl.

Teigiama, kad vidutinis vaikų, susipažįstančių su pornografiniu turiniu, amžius yra 13 metų. 10 proc. su tokiu turiniu susiduria dar iki 9-erių, 27 proc. – iki 11 metų.²³

Kalbant apie pornografinį turinį reikia skirti dvi asmenų grupes – tai vaikai ir jaunuoliai (-ės), kurie (-ios) žiūri ir dalinasi tokiu turiniu, bei vaikai ir jaunuoliai (-ės), kurie (-ios) įtraukiami į tokio turinio kūrimą.

Vaikai ir jaunuoliai (-ės), kurie (-ios) žiūri ir dalinasi tokiu turiniu

Teigiama, kad yra ryšys tarp ankstyvo pornografijos poveikio, dažno pornografijos vartojimo ir žalingo požiūrio bei elgesio formavimosi.²⁴

Vaikai ir jaunuoliai (-ės), kurie (-ios) yra įtraukti (-os) į tokio turinio kūrimą

Su vaikais reikia kalbėti apie viliojimą (angl. *grooming*) ir bandymą pasinaudoti jais pornografiniam turiniui kurti.

Skaičiai kalba

93 % berniukų ir 62 % mergaičių JAV susiduria su interneto pornografija iki 18 metų.

70% berniukų bent kartą praleido bent 30 minučių iš eilės žiūrėdami internetinę pornografiją.

83% berniukų yra matę grupinį seksą internete.

67 % vaikų prisipažįsta ištrinę savo interneto istoriją, kad nuslėptų savo veiklą internete.²⁵

22 Castillo, L. (2023, spalio 31). Must-Know Pornography Statistics [Recent Analysis]. *Gitnux*. <https://blog.gitnux.com/pornography-statistics/> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 5 d.)

23 Growing up with pornography: advice for parents and schools. (2023, vasario 1). *Children's Commissioner*. <https://www.childrenscommissioner.gov.uk/blog/growing-up-with-pornography-advice-for-parents-and-schools/> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 7 d.)

24 Young people and pornography. (2023). *Children's Commissioner*. <https://assets.childrenscommissioner.gov.uk/wpuploads/2023/07/CCO-Pornography-and-Young-People-1.pdf> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 7 d.)

25 The Youth Pornography Addiction Center <http://www.ypacenter.com/youth-pornography-addiction> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 6 d.)

PRAKTINĖS UŽDUOTYS III

SITUACIJA 1:

Mergaitė pradeda naujus mokslo metus pradinėje mokykloje. Kai kurie jos klasės draugai neseniai iš tėvų gavo išmanųjį telefoną, kad būtų saugūs pakeliui į mokyklą. Jie pradeda kalbėti apie tai, kas vadinama „pornografija“, kurią matė internete.

Mergaitė sutrikusi, bet apsimeta, kad supranta. Ji bijo, kad pakliūs į bėdą, jei apie tai paklaus mamos ar mokytojos.

Klausimai:

1. Kaip galvojate, ką toliau darys mergaitė? Kodėl?
2. Jeigu situacija išaiškėtų, kaip turėtų reaguoti mokytojas (-a)? Mama? Tėtis?
3. Kaip galima būtų tokios situacijos išvengti?
4. Ką jūs sakytumėte mergaitei?

SITUACIJA 2:

Berniukas kelis kartus per savaitę žiūri pornografiją. Jis dalijasi šiuo turiniu su draugais. Kartais jie varžosi, kuris suras daugiau „bjauraus“ turinio, ir nors seniau tokia pornografija jam kėlė šleikštulį, dabar jis prie jos priprato, todėl nejaučia jokių emocijų.

Klausimai:

1. Ką darytumėte, sužinoję apie tokią situaciją?
2. Ko nereikėtų daryti ar sakyti?



IV. Seksualinio smurto elektroninėje erdvėje prevencija

Norėdami užkirsti kelią seksualiniam smurtui internete, turime plačiau pažvelgti į situaciją ir suprasti aplinkybes, kurių dėka ji susiklosto. Seksualinio smurto varomąją jėgą ir priežastis gali būti sunku atpažinti. Visgi jos dažnai pagrįstos nelygybe ir socialinėmis normomis, kurios palaiko diskriminuojantį požiūrį į tam tikras grupes.

Turime keisti nuostatas savo bendruomenėje, prisidėti prie aplinkos, kurioje seksualinis smurtas nėra normalizuojamas, kūrimo. Bendruomenės lygmeniu prevencija turėtų būti vykdoma ne tik ten, kur žmonės gyvena, bet ir darbe, miesteliuose, organizacijose ar bet kose erdvėse (internetu ar kitur), kurios turi savo politiką ir taisykles, taikomas kitiems.

Priespauda ir galia yra pagrindinės seksualinio smurto tiek internete, tiek realiame gyvenime priežastys. Norėdami kurti saugias internetines bendruomenes, turime vystyti įtraukumą. Tai reiškia, kad įvairių rasių, etninių grupių, kultūrų, seksualinių pakraipų ir gebėjimų žmonės jaučiasi laukiami ir palaikomi mūsų aplinkoje.

Nepilnamečiai internetinėje erdvėje

Didėjant mūsų priklausomybei nuo technologijų, jaunesni žmonės vis dažniau naudojami

internetu, žaidžia internetinius žaidimus, bendrauja žinutėmis ir vaizdo skambučiais. Nors tai yra puiki galimybė vaikams ir paaugliams ugdytis ir plėsti akiratį, taip pat gali kelti tam tikrų grėsmių. Svarbu, kad vaikais besirūpinantys suaugusieji žinotų, kaip atpažinti žalingą ar įtartinę elgesį, kuris gali vesti prie seksualinio smurto naudojant informacines technologijas, ir kaip jo išvengti.

Kaip tėvai gali apsaugoti vaikus ir paauglius internete?

Tėvai ir globėjai gali padėti apsaugoti paauglius ir vaikus internetinėje erdvėje. Galima adaptuoti

priemonės ir kalbėtis su paaugliais ir jaunesniais vaikais apie ženklus, kurie gali reikšti, kad internetinis draugas (-ė) ar pašnekovas (-ė) yra nepatikimas (-a). Vaikai ir jaunuoliai turėtų žinoti, kas yra viliojimas (*angl. grooming*).

Kas yra viliojimas?

Asmenys, kurie siekia pasinaudoti jaunais žmonėmis, dažnai išbando ribas ir manipuliuoja potencialiomis aukomis prieš įvykdydami atvirą seksualinę prievartą. Šis procesas vadinamas viliojimu.

Viliojimo metu seksualinę prievartą vykdančios žmonės manipuliuoja aukos pasitikėjimu, netinkamą elgesį pristato kaip normalų arba jo nesureikšmina.

Viliojimo metu seksualinę prievartą vykdantys žmonės manipuliuoja aukos pasitikėjimu, netinkamą elgesį pristato kaip normalų arba jo nesureikšmina.

Perspėjantys ženklai apie asmens, su kuriuo jaunuolis (-ė) ar vaikas bendrauja, nedorus ketinimus:

- » prašo išlaikyti santykius paslapyje,
- » sako seksualinio pobūdžio komentarus,
- » užduoda klausimus, susijusius su vaiko ar jaunuolio (-ės) patirtimi, pvz., ar yra bučiavęsis (-usis), ar turi seksualinės patirties ir pan.,
- » siunčia nuorodas į dviprasmiškus vaizdus, memus ar pornografiją,
- » prašo bendrauti tik tam tikrose programėlėse,

- » bendraudamas (-a) prašo uždaryti duris,
- » nori bendrauti tam tikru paros metu (pvz., naktį) arba klausia, ar šalia yra vaiko tėvai,
- » ima kelti bendravimo sąlygas, sakyti, kad toliau kalbės tik tuo atveju, jei vaikas ar jaunuolis (-ė) dėl jų ką nors padarys (pvz., atsiųs nuotraukų),
- » ima aptarinėti vaiko išvaizdą,
- » siunčia vaikui dovanas internetu.

Nuolatiniai pokalbiai apie sveikus ir nesveikus bendravimo internete būdus gali padėti vaikams ir jaunuoliams aiškiai brėžti ribas ir apsisaugoti nuo toksiškų ar pavojingų pažinčių. Jei vaikas pasidalija, kad jam kilo problemų bendraujant internete, tėvai visada turėtų jį tai žiūrėti rimtai. Susisiekite su vaikų pagalbos linija arba vietine teisėsauga, jei įtariate, kad prieš vaikus yra smurtaujama.



PRAKTINĖS UŽDUOTYS IV

Pabaikite sakinį:

Viliojimas internete yra

Dažniausiai jis būna

Vilioti gali asmuo, kuris

Jei pastebite keistą elgesį, geriausia yra

PASITIKĖJIMAS

Suskirstykite dalyvius (-es) į mažas grupes (po 4–5). Paprašykite kiekvieną asmenį pagalvoti ir grupelėje pristatyti du žmones, kurias pasitiki. Tuomet grupelės turėtų surašyti 5 savybes, kuriomis pasižymi šie žmonės. Sudarykite bendrą šių savybių sąrašą.

Klausimai aptarimui:

1. Kokios asmeninės savybės leidžia pajusti, kad žmogus yra patikimas?
2. Kaip žinoti, kad galima pasitikėti žmogumi, su kuriuo susitinki pirmą kartą?
3. Kokios savybės arba veiksmai rodo, kad asmuo nėra patikimas? Ar visada?

SITUACIJA

Perskaitykite šį trumpą tekstą:

14 metų mergina, vardu Asta, draugauja su 18 metų vaikinu Benu. Pradžioje viskas klostėsi tikrai šauniai. Atrodė, kad vaikinui tikrai rūpi Asta, jis jai padovanojo naują „iPhone“ telefoną, ir jie vis daugiau laiko praleisdavo kartu. Tai kartais reikšdavo, kad Asta praleidinėja pamokas. Neseniai Benas prisipažino, kad turi finansinių problemų. Jis pasiūlė Astai įsijungti kompiuterio kamerą ir internetu transliuoti

seksualinio pobūdžio turinį, už kurį gautų pinigų. Asta pasimetė, nežinojo, ką daryti. Pagalvojusi pasakė Benui, kad nėra tikra, ar norėtų taip elgtis. Jis supyko, įsižeidė, kad Asta nenori jam padėti, ir atsisakė su ja kalbėtis.

Klausimai:

- » Ar manote, kad Benas tikrai myli Astą? Kodėl taip galvojate?
- » Ar Benas gali įsižeisti ir supyksti, kad Asta nenori to daryti?
- » Ką turėtų žinoti Asta?
- » Kaip galima užkirsti kelią tokioms situacijoms?

V. Saugios aplinkos kūrimas internete ir už jos ribų

Kalbant apie saugios erdvės internete kūrimą reikia kalbėti apie sutikimą – takoskyrą smurto temoje. Sutikimas yra asmeninių ribų pažinimo išraiška ir nurodo, koks elgesys mums yra priimtinas, pageidaujamas ir koks – ne.

Kaip skatinti sutikimą elektroninėje erdvėje? Naudojimosi internetine erdve būdų yra įvairių: nuo susirašinėjimo programėlių, internetinių pažinčių svetainių iki socialinių tinklų. Nors su kitais nekalbate akis į akį, visgi turite gauti ir duoti sutikimą.

Kitaip nei bendraujant gyvai, skaitmeniniuose pokalbiuose gali būti mažiau aiškių užuominų, pvz., kūno kalbos, akių kontakto, laikysenos ar balso tono, kurie padeda susiorientuoti, suteikia papildomos informacijos. Taigi, kai bendraujame internetu, svarbu atrasti naujų būdų, kaip atpažinti kitų ribas ir suteikti jiems erdvės atpažinti mūsų. Užuoat darę prielaidas, pereikime prie aiškaus ribų nurodymo ir užduokime klausimus, kai nesame tikri (-os) dėl kitų žmonių norų ir intencijų. Toks elgesys padės nutiesti kelią į pagarbesnį bendravimą internetinėje erdvėje.

Kai prašote sutikimo, asmuo turi tiksliai žinoti, su kuo jis sutinka, todėl įsitikinkite, kad tai, ko prašote ar klausiate, yra aiškiai suformuluota. Sutikimas taip pat turi būti savanoriškas, todėl sutinkantieji (-čiosios) turėtų tai daryti laisvai ir visiškai savo nuožiūra, be klausiančiojo (-sios)

spaudimo, kaltinimo ar prievartos.

Kalbant apie seksualinę veiklą, kuri vyksta per ekranus, pvz., sekstingą, dalijimąsi intymiu turiniu, skaitmeninis sutikimas yra būtent tas smurtą nuo savanoriško įsitraukimo skiriantis elementas.

Kaip galite praktikuoti skaitmeninį sutikimą:

- » Prieš siųsdami tekstinius pranešimus, paprašykite leidimo.
- » Gerbkite kitų sprendimus. Niekada nėra gerai versti ar spausti siųsti nuotraukas arba įrašyti seksualinius veiksmus.
- » Jei susitikote internete arba programėlėje, įsitikinkite, kad susitarėte dėl tolesnių veiksmų ir jausitės saugūs (-ios) ir patogiai susitikę (-usios) asmeniškai.
- » Skaitmeninis sutikimas yra svarbus kiekvieną kartą. Net jei jūsų partneris (-ė) anksčiau sutiko atlikti tam tikrus seksualinius veiksmus, jis (ji) neprivalo sutikti tai pakartoti.
- » Gerbkite svetimų įrenginių ir paskyrų privatumą. Negalima bandyti atrakinti kito asmens telefono, elektroninio pašto ar asmeninių paskyrų be leidimo.
- » Paprašykite leidimo prieš publikuodami kito asmens nuotrauką socialiniuose tinkluose ir bendrindami ar siųsdami kito asmens nuotraukas ar asmeninę informaciją.

- » Susitarkite dėl bendravimo platformos ir jos parinkčių, pavyzdžiui, suteikite galimybę vaizdo skambučio metu išjungti kamerą.

Internetinės bendruomenės gali kurti savo politiką ir taisykles, skatinančias pagarbą.

Nesvarbu, ar dalyvaujate pamokoje internetu, darbo ar socialinėje erdvėje, galite imtis veiksmų, kad užtikrintumėte savo ir kitų saugumą.

Patarimai kuriant taisykles bendravimui internete:

- » Sudarykite visiems bendruomenės nariams aiškius susitarimus, kurių pamatas yra pagarba. Nurodykite konkretų elgesį, kuris nebus toleruojamas, ir kokiais būdais bus reikalaujama tų, kurie daro žalą, prisiimti atsakomybę.
- » Suteikite galimybę nukentėjusiesiems (-osioms) pranešti apie priekabiavimą ar prievartą, jei kito grupės nario (-ės) elgesys kelia nepatogumų.
- » Įsitikinkite, kad naudojamos platformos yra saugios (turi saugos nustatymus), gerbia naudotojų privatumą ir asmeninę informaciją.

PRAKTINĖS UŽDUOTYS V

Tiesa ar netiesa?

1. Suteiktas sutikimas galioja visą likusį gyvenimą.
Tiesa Netiesa
2. Sutikimas duodamas tik raštu.
Tiesa Netiesa
3. Jei asmuo siuntė savo intymias nuotraukas, jos tapo jas gavusiojo nuosavybe, su kuria gali daryti, ką nori.
Tiesa Netiesa
4. Internetinėje erdvėje duotas sutikimas galioja ir už jos ribų.
Tiesa Netiesa
5. Sutikimo internete atšaukti negalima.
Tiesa Netiesa



Stebėtojų galia

Priekabiavimas internete yra labai dažnas reiškinys. 5 proc. (9 mln.) moterų patyrė tam tikros formos seksualinį priekabiavimą elektroninėje erdvėje.²⁶ 46 proc. moterų, patyrusių smurtą elektroninėje erdvėje, teigė, kad jų patirtas smurtas buvo seksualinio pobūdžio.²⁷

Stebėtojo įsikišimas – tai žalingo, neapykanta grįsto, agresyvaus ar kitaip netinkamo elgesio nutraukimas įsikišant, deeskaluojant, trikdančiam ar atitraukiant dėmesį.

Kaip atrodo tintervecija internete?

Jūs galite nutraukti priekabiavimą internete: pranešti apie žalingus komentarus, kurti naujas dėmesį atitraukiančias pokalbių gijas, reikšti tiesioginį palaikymą aukai.

Stebėtojų įsikišimo **pavyzdžiai**:

- » Pagrindinis klientas siunčia seksualinio pobūdžio juokelius jūsų įmonės darbuotojui (-ai). Jis (ji) nori, kad pokštai liautųsi, bet nerimauja, kad gali prarasti klientą. Kolega supranta situacijos esmę ir pasiūlo padėti ją išsiaiškinti su vadovybe.
- » Socialiniuose tinkluose publikuojama nežinomo asmens daryta nuotrauka kartu su komentaru, pašiepiančiu nufotografuotojo išvaizdą, o jo draugas ją pakomentuoja sakydamas, kad nedera

publikuoti nuotraukų be sutikimo ar tyčiotis iš žmonių išvaizdos.

- » Autobuso vairuotojas mato keleivį, filmuojantį kitą keleivį miegantį, ir garsiai sako: „Ar jums tai atrodo ok?“.
- » Socialinės žiniasklaidos vartotojas praneša apie žalingą komentarą arba pažymi jį kaip nederamą.

26 *Violence against women: an EU-wide survey. Main results report.* <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 8 d.)

27 Amnesty reveals alarming impact of online abuse against women. (2017, lapkričio 20). *Amnesty International* <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2017/11/amnesty-reveals-alarming-impact-of-online-abuse-against-women/> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 9 d.)

PRAKTINĖS UŽDUOTYS VI

Klausimai:

1. Ar teko pastebėti netinkamų seksualinio pobūdžio komentarų internete? Ką tada darėte?
2. Kaip atpažinti netinkamą elgesį?
3. Ką galima ir reikia daryti pastebėjus netinkamą elgesį?
4. Ko nereikėtų daryti?

Saugios erdvės kūrimas: žingsniai ir strategijos

Saugios aplinkos internete kūrimas yra svarbus elementas, siekiant kovoti su seksualiniu smurtu. Tai reikalauja įvairiapusio požiūrio, įtraukti pavienius asmenis, bendruomenes ir valdžios atstovus. Toliau pateikiami žingsniai ir strategijos, padėsiančios spręsti šią problemą.

Švietimas ir sąmoningumo ugdymas:

- » Skatinkite skaitmeninį raštingumą ir internetinės saugos mokymą nuo mažų dienų.
- » Skleiskite informaciją apie seksualinio smurto internete riziką ir jo poveikį aukoms.
- » Skatinkite atvirus pokalbius apie saugumą internete šeimose ir bendruomenėse.
- » Supažindinkite vartotojus su patikimų slaptažodžių ir saugios internetinės praktikos svarba.

Skundų mechanizmai:

- » Užtikrinkite, kad internetinėse platformose būtų aiškūs ir prieinami skundų mechanizmai, kuriais naudodamiesi vartotojai galėtų pranešti apie seksualinio smurto internete atvejus.
- » Skatinkite vartotojus nedelsiant pranešti apie įžeidžiantį turinį ir pavojus.
- » Moderavimas ir turinio filtravimas:

Platformos turėtų įdiegti patikimas turinio moderavimo ir filtravimo sistemas, kurios aptiktų ir pašalintų nepadorų ar žalingą turinį.

Teisinė bazė ir vykdymas:

- » Pasisakyti už tvirtą teisinę sistemą, kuri kriminalizuoja seksualinį smurtą internete ir elektronines patyčias.
- » Užtikrinti, kad teisėsaugos institucijos turėtų išteklių ir žinių, kad galėtų tirti ir patraukti pažeidėjus baudžiamojon atsakomybėn.

Parama nukentėjusiesiems (-ioms):

- » Įsteigti pagalbos linijas ir tarnybas seksualinio smurto internete aukoms.
- » Siūlyti psichikos sveikatos ir konsultavimo paslaugas, padėsiančias aukoms susidoroti su traumomis.

Suinteresuotųjų šalių bendradarbiavimas:

- » Skatinkite vyriausybių, nevyriausybinių organizacijų, technologijų įmonių ir pilietinės visuomenės organizacijų bendradarbiavimą siekiant bendrai spręsti seksualinio smurto problemą internete.
- » Dalykitės geriausia praktika ir duomenimis, remiančiais prevencijos ir reagavimo pastangas.

Tyrimai ir duomenų rinkimas:

- » Investuokite į tyrimus, kurie padėtų geriau suprasti seksualinio smurto internete modelius ir tendencijas.

Pašalinių asmenų įgalinimas:

- » Skatinkite pašalinius asmenis įsikišti ir pranešti, internete aptikus seksualinį smurtą ar priekabiavimą.
- » Skleiskite idėją, kad internetinės bendruomenės yra drauge atsakingos už saugumą.

Temos viešinimas:

- » Mokykite internetinio raštingumo, stiprinkite kritinio mąstymo įgūdžius, kurie padėtų atpažinti žalingą turinį arba manipuliavimą internete ir jam atsispirti.

Saugios aplinkos internete nuo seksualinio smurto internete kūrimas yra nuolatinis darbas, kuriam reikia kolektyvinio asmenų, bendruomenių, valdžios ir technologijų įmonių įsipareigojimo. Įgyvendindami šias strategijas artėjame prie visiems saugios skaitmeninės erdvės.



VI. Ką daryti patyrus seksualinį smurtą elektroninėje erdvėje arba liudijant apie jį?

Elgesys ar veiksmai, tokie kaip seksistiniai juokeliai ar aukos kaltinantys komentarai, gali atrodyti nesvarbūs, tačiau jie prisideda smurto kultūros augimo. Nors jie atspindi tik juos publikuojančio asmens požiūrį ir mentalitetą, jų matomumas visuomenėje normalizuoja mas, ir į seksualinę prievartą nežiūrima rimtai. Jie gali pakenkti, pakartotinai traumuoti nuo tokio smurto nukentėjusius asmenis.

Auką kaltinantys komentarai gali būti:

- » Tokie, kuriuose abejojama aukos veiksmais prieš užpuolimą arba po jo, pavyzdžiui, klausama, kodėl nukentėjusysis (-ioji) išsyk arba apskritai nepateikė pranešimo policijai.
- » Tokie, kurie sumenkina tai, kas nutiko aukai. Pavyzdžiui, vartojami terminai „priverstinis seksas“ arba „nepilnamečių seksas“, nors iš tikrųjų auka patyrė seksualinę prievartą arba išžaginimą.

Skaitmeninis pasaulis yra tikro pasaulio, kuriame gyvename, dalis, o mūsų veiksmų pasekmės gali būti jaučiamos tiek internetinėje erdvėje, tiek ir už jos ribų. Jei nedrįstume tam tikrų dalykų pasakyti asmeniškai, neturėtumėte to daryti ir internete.

Stebėdami žalingą elgesį internete galite:

- » Pranešti apie netinkamą turinį. Jei aptinkate paviešintą asmeninį ar smurtinį turinį socialinėje žiniasklaidoje, galite pranešti apie tai platformai, kurioje jis buvo bendrinamas („Instagram“, „Facebook“, „YouTube“ ir kt.), kad būtų atitinkamai pažymėtas arba pašalintas. Skirtingos platformos turi savo nuostatas apie tai, kas laikoma netinkamu turiniu ir kokių veiksmų būtų imamasi, tačiau šis procesas inicijuojamas tik tuo atveju, jei pateikiate skundą.
- » Atsakyti, pamatę žalingus komentarus, kuriuose yra kaltinamos aukos, grasinama ar kitaip netinkamai elgiamasi. Praneškite apie juos atsakingiems asmenims, o kol laukiate jų reakcijos, galite atsakyti, nukreipdami atsakomybę į nusikaltėlį. Greičiausiai nepakeisite komentarą palikusio asmens nuomonės, tačiau kiti asmenys pamatys, kad ne visi su juo sutinka.
- » Remkite priekabiavimo internete aukas. Galite išreikšti palaikymą, parašyti jautrią žinutę.

Visi esame atsakingi už saugios interneto erdvės užtikrinimą. Drauge galime sukurti aplinką, kurioje tokio tipo turinys negali klestėti.

PRAKTINĖS UŽDUOTYS VII

Suskirstykite šiuos žodžių junginius į „smurtas“, „nėra smurtas“ ir „priklauso nuo...“:

- | | |
|--|---|
| » juokeliai apie seksą; | » savęs nuogo (-s) nuotraukos siuntimas be gavėjo sutikimo; |
| » grasinimas išprievartauti; | » reikalavimas atsiųsti seksualinio turinio; |
| » prašymas atsiųsti savęs nuogo (-os) nuotrauką; | » komplimentų apie išvaizdą siuntimas po to, kai buvo paprašyta nustoti tai daryti; |
| » klausimai apie seksualinę patirtį; | » grasinimai paviešinti turimą intymų asmeninį turinį; |
| » juokeliai apie seksualinę orientaciją; | |
| » klausimai apie išvaizdą; | |
| » paviešintas intymus turinys; | |

Aptarkite su grupe, nuo ko priklauso toks vertinimas.

VII. Seksualinio smurto prevencijos savivaldybėse plano gairės

Seksualinės prievartos kultūros keitimas rūpesčio kultūra: seksualinio smurto prevencijos strategija savivaldybei. Gerasis Princo Edvardo salos (Kanada) pavyzdys.²⁸

Saugumas – vienas esminių žmogaus poreikių. Seksualinis smurtas – plačiai paplitęs nusikaltimas, kuris neigiamai veikia savivaldybės gyventojų saugumo jausmą, sveikatą, bendrą gerbūvį. Siekiant kurti savivaldybę be seksualinio smurto, neužtenka vien teikti pagalbą nukentėjusiems asmenims; reikia vykdyti seksualinio smurto prevenciją, nutraukti uždarą prievartos kultūros ratą. Tik bendradarbiaujant su nacionalinėmis institucijomis, savivaldybėje veikiančiomis įstaigomis, nevyriausybėmis organizacijomis, seksualinį smurtą išgyvenusiais asmenimis prievartos kultūrą galima pakeisti rūpesčio ir pagarbos kultūra.

Ilgalaikis pokytis užtikrinamas rengiant ir įgyvendinant seksualinio smurto prevencijos ir pagalbos nukentėjusiems asmenims strategiją, kuri apima ankstyvąją seksualinio smurto prevenciją, informacijos apie seksualines teises, kūno integralumą ir ribas teikimą, or-

ganizuojant pagalbą neseniai nuo seksualinio smurto nukentėjusiems vaikams ir suaugusiems, bei tiems, kurie nuo seksualinio smurto nukentėjo seniai, tačiau vis dar gyvena su jo traumos sukeltomis pasekmėmis, užtikrinant su savivaldybės gyventojų gerove susijusių veiklų organizavimą, bei nukentėjusius asmenis orientuotą, traumos suvokimu grįstą pagalbą teikimą.

Problemos aktualumas

77 proc. Lietuvos gyventojų yra patyrę seksualinį priekabiavimą. Seksualinę prievartą be išžaginimo išgyveno beveik kas antras Lietuvos gyventojas. 80 proc. nukentėjusiųjų į pirmąją pagalbą teikiančias institucijas (sveikatos priežiūros įstaigą ar policiją) nesikreipė. Nors daugiausiai seksualinio priekabiavimo patiriama gatvėje ar kitose viešose vietose, tiek išžaginimą, tiek seksualinę prievartą be lytinio akto respondentai teigia dažniausiai patyrę artimoje aplinkoje. 75 proc. išgyvenusiujų seksualinę prievartą be išžaginimo ją patyrė du ar daugiau kartų. 94 proc. patyrusiųjų seksualinį priekabiavimą su juo asmeniškai susidūrė daugiau nei vieną kartą.²⁹ Kas trečias 12–16 m.

28 *Creating A Culture of Care: A Strategy for Preventing and Responding to Adult Sexual Violence in Prince Edward Island.* (2023). https://www.princeedwardisland.ca/sites/default/files/publications/culture_of_care_digital_strategy.pdf (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 30 d.)

29 Marijos Sarafinaitės ir Noviltės Ramanauskaitės, vadovaujamų dr. Marijos Jakubauskienės, atlikta 1800 Lietuvos gyventojų nuo 13-os iki 79-erių metų amžiaus reprezentatyvi apklausa apie seksualinio smurto paplitimą Lietuvoje, 2023 m.

paauglys Lietuvoje išgyveno seksualinį smurtą elektroninėje erdvėje.³⁰

Seksualinis smurtas yra plačiai paplitusi nusi-
kalstama veika, kuri apima įvairias seksualinio
pobūdžio veiklas, vykdomas nesant nuken-
tėjusio asmens sutikimo: nuo seksualinio
priekabiavimo mokykloje (juokeliai, stereoti-
pai, komentarai) iki išžaginimo ir seksualinio
prievartavimo fizinėje ir (arba) elektroninėje
erdvėje.

Bet kuris savivaldybės gyventojas (-a), nepri-
klausomai nuo lyties, amžiaus, rasės, religijos,
socialinės padėties ir kitų faktorių, gali tapti
seksualinio smurto auka. Seksualinis smurtas
yra trauminė patirtis, paveikianti ne tik nu-
kentėjusių asmenų, bet ir jų šeimos narių bei
artimųjų psichinę, fizinę ir emocinę sveikatą.
Ši trauma veikia ne tik dabartinę savivaldybės
bendruomenę, bet ir ištisas kartas. Pavydžiui,
prosenelės išgyventas seksualinis smurtas
lėmė tai, kad ji sirgo depresija, nepajėgė
tinkamai pasirūpinti savo dukra, kuri augo
be emocinio ryšio, pati susirgo depresija, o
dabar augina savo dukrą. Seksualinis smurtas
traumuoja ne tik jį patyrusį asmenį, bet ir visą
bendruomenę.

Pastaraisiais metais vis daugiau žmonių pra-
byla apie išgyventą seksualinį smurtą. Nuken-
tėjusieji akcentuoja specializuotos pagalbos
poreikį, institucinį smurtą, būtinybę slopinti
visuomenėje paplitusį aukų kaltinimą, vykdyti
ankstyvąją seksualinio smurto prevenciją.

Pasaulinės tendencijos rodo, kad valstybės ir
savivaldybių institucijos siekia keisti pasenusį
požiūrį į seksualinio smurto prevenciją ir pa-
galbą nukentėjusiems asmenims. Vis garsiau
kalbantys nukentėję žmonės skatina savival-
dybių institucijas kurti ir įgyvendinti naujas
prevencijos ir pagalbos priemones.

Lietuvoje dėl istorinių priežasčių ilgus metus
buvo labai mažai kalbama apie seksualines
teises, kūno integralumą, ribas seksualiniuo-
se santykiuose, saugius ir sveikus lytinius
santykius. Susidarė terpė, kurioje, lyginant su
kitomis smurto formomis, seksualinis smurtas
nesulaukė dėmesio, ji buvo palanki nukentė-
jusiųjų tylai, o seksualinį smurtą prieš vaikus
ir suaugusiuosius naudoję asmenys likdavo
nenubausti.

Pasikeitusi situacija sudarė galimybę atsirasti
pirmosioms strateginėms priemonėms, skir-
toms tikslinei seksualinio smurto prevencijai ir
pagalbai nukentėjusiems asmenims.

Siūloma 5 metų strategija apima šias sritis:

- » Pagalbą specialistams, dirbantiems su
nuo seksualinio smurto nukentėjusiais ar
rizikos grupėms priklausančiais
asmenimis – stiprinti jų gebėjimus
atpažinti seksualinio smurto formas ir
teikti specializuotą pagalbą.
- » Seksualinio smurto trauma grįstų
procesų įdiegimą pagalbą teikiančiose
savivaldybės įstaigose.
- » Specializuotos pagalbos galimybių as-
menims, nukentėjusiems nuo seksualinio
smurto, sudarymą ir elgesio keitimo

30 Želvienė, P. ir Daniūnaitė, I. (2021). *Seksualinio smurto paplitimas tarp 12–16 m. amžiaus Lietuvos paauglių*.

programų seksualiniams nusikaltėliams ar asmenims, rizikuojantiems nusikalsti, kūrimą.

- » Ankstyvosios seksualinio smurto prevencijos priemonių įgyvendinimą. Informacijos apie seksualinio smurto paplitimą savivaldybėje rinkimą ir sisteminimą.
- » Tarpinstitucinio bendradarbiavimo skatinimą seksualinio smurto mažinimo srityje.

Šios priemonės padeda keisti seksualinės prievartos kultūrą rūpesčio ir pagarbos kultūrą, skatina sveikų santykių kūrimą ir saugumą visose savivaldybės gyventojų gyvenimo srityse. Šios priemonės padės kurti saugesnę bendruomenę, kurioje kiekvienas savivaldybės gyventojas (-a) supras savo vaidmenį seksualinio smurto pažabojimo procese, ir tuo pačiu užtikrins, kad seksualinį smurtą išgyvenusiems asmenims, smurtautojams ir jų artimais aplinkai būtų teikiama koordinuota ir seksualinio smurto traumos suvokimu grįsta pagalbos paslaugų sistema, atpažįstanti individualius poreikius.

Kodėl svarbu stiprinti koordinuotą atsaką seksualinio smurto problemai savivaldybėje?

Seksualinis smurtas yra terminas, apibūdinantis bet kokį seksualinį veiksma, įvykdytą prieš kitą asmenį be jo sutikimo. Seksualinis smurtas gali būti tiek psichologinio, tiek fizinio pobūdžio, vykti fizinėje ar elektroninėje erdvėje. Seksua-

liniam smurtui įtakos turi ir vyraujanti smurto – seksizmo, mizoginijos, smurto artimoje aplinkoje, neapykantos kalbos ir kitų žmogaus teisių pažeidimų – prisotinta atmosfera valstybėje ir savivaldybėse. Nuo seksualinio smurto gali nukentėti bet kuris bendruomenės narys ar narė; visgi nuo jo yra neatsiejamas smurto dėl lyties komponentas, todėl dažniausiai nukentčia moterys, o jį dažniausiai naudoja vaikinai ir vyrai. Į tai galima atsižvelgti savivaldybėje vykdant įvairias prevencines veiklas bei teikiant pagalbą nukentėjusiems asmenims.

STRATEGIJOS PAVYZDYS³¹

Vizija – kurti saugumo kultūrą, įgyvendinant visapusišką seksualinio smurto prevenciją ir reaguojant į seksualinį smurtą.

Misija – kurti koordinuotą atsaką į seksualinį smurtą, vykdant seksualinio smurto prieš suaugusiuosius prevenciją.

Principai:

- » TRAUMOS SUVOKIMU GRĮSTAS POŽIŪRIS. Strategija remia sistemų ir paslaugų kūrimą bei teikimą, grindžiamą traumos suvokimo elementais, įskaitant saugumą, skaidrumu pagrįstą pasitikėjimą, kolegų paramą, bendradarbiavimą, įgalinimą, lyties, kultūrinius ir kitus aspektus.
- » DĖMESYS PREVENCIJAI. Strategija didžiausią dėmesį skiria seksualinio smurto prevencijai, pirmiausia siekiama pašalinti rizikos veiksnius jam atsirasti, sukurti

31 *Creating A Culture of Care: A Strategy for Preventing and Responding to Adult Sexual Violence in Prince Edward Island.* (2023). https://www.princeedwardisland.ca/sites/default/files/publications/culture_of_care_digital_strategy.pdf (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 30 d.)

apsauginius veiksmus, kad seksualinis smurtas neatsirastų, o ten, kur jis egzistuoja – riboti jo poveikį ir užkirsti kelią tolesnei žalai.

- » INTERSEKCIONALUMAS³². Strategija pripažįsta, kad seksualinio smurto grėsmė žmonėms ir jų gebėjimas gauti pagalbą priklauso nuo įvairių socialinių ir galios santykių, todėl kuriant strategijos žingsnius taikomas interseksionalumo metodas.
- » SOCIALINIS TEISINGUMAS³³. Strategija pripažįsta poreikį lygiai paskirstyti resursus ir užtikrinti prevenciją visoms asmenų grupėms.
- » BENDRA ATSAKOMYBĖ. Strategijoje atsakomybė nebus perkeliama vien nuo seksualinio smurto nukentėjusiems asmenims. Strategija pripažįsta, kad atsakomybė vykdyti seksualinio smurto prevenciją tenka kiekvienam bendruomenės nariui.

Prioritetai

Visi savivaldybės gyventojai (-os) turi teisėtą lūkestį gyventi saugiai, be seksualinio

smurto, o prireikus jiems turi būti prieinamos specializuotos paslaugos.

Prioritetas Nr. 1 – seksualinio smurto prevencija

Seksualinio smurto prevencija stabdo seksualinį smurtą jam dar neįvykus. Sovietinė šeimos politika ir propaganda neišvengiamai paveikė visas Lietuvos gyventojų grupes, ypač šeimas. Dešimtmečius taikytas lytinio gyvenimo tabu turėjo įtakos sprendimams dėl santuokos sudarymo, skyrybų ir santykių šeimoje³⁴. Lytinio gyvenimo tabu, visuomenėje gajūs stereotipai („seksas yra sutuoktinių pareiga“) ir nukentėjusių kaltinimas lėmė tai, kad apie seksualinį smurtą, kaip apie atskirą smurto formą, iš esmės nebuvo kalbama, nebuvo atliekami šios srities tyrimai. Todėl prevencijos vykdymas visų pirma turi būti susijęs su ribų nustatymu, kūno integralumu ir pagarbos skatinimu savo ir kito asmens kūnui.

Pagalba nukentėjus nuo seksualinio smurto teikiama tik tiems asmenims, kurie dėl jos kreipiasi, o savivaldybėje vykdomos prevencinės veiklos įtraukia visas asmenų grupes ir taip kuria bendruomenės atsaką seksualiniam smurtui.

- 32 Litvinaitė, U. (2022, Nr. 2 (ruduo)). Kaip nesumauti kovos su nelygybe. *Šauksmas*, p. 27–32. <https://sauksmas.net/2022/12/14/interseksionalumas-nelygybe/> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 29 d.)
- 33 Socialiniam teisingumui būdingas lygiateisiškumas (socialinis, ekonominis, kultūrinis, teritorinis, etninis ar kt.), kompensavimas už nepajėgumą dalyvauti pridėtinės vertės kūrime ar naudotis gėrybėmis, kai šis nepajėgumas susijęs su nuo asmens nepriklausančiomis aplinkybėmis (negalia, socialine padėtimi, gyvenamąja vieta, gabumų stoka), lygių galimybių sudarymas. <https://www.vle.lt/straipsnis/socialinis-teisingumas/> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 29 d.)
- 34 Sovietinė šeimos politika ir propaganda neišvengiamai paveikė visas Lietuvos gyventojų grupes, ypač – šeimas. Dešimtmečiais trukęs lytinio gyvenimo tabu turėjo įtakos sprendimams dėl santuokos sudarymo, skyrybų ir santykiams šeimoje. Šaltinis: Leinartė, D. (2002). *Neplanuotas gyvenimas: šeima sovietmečio Lietuvoje*. Aukso žuvys.

PREVENCINIŲ PRIEMONIŲ PAVYZDŽIAI

• Savivaldybės darbuotojų mokymai

Siekiant gerinti institucinius gebėjimus seksualinio smurto prevencijos srityje, savivaldybės darbuotojų mokymai yra viena efektyviausių priemonių. „Ribologijos“ atstovai pastebi, kad mokymuose specialistai įvardina baimę dirbti su seksualinio smurto prevencija dėl žinių trūkumo arba neįėjimo kalbėti seksualumo ir intymumo temomis. Mokymų metu žinių įgiję specialistai jausis drąsiau ir įgis įrankių vesti užsiėmimus seksualinio smurto prevencijos tema vaikams ir paaugliams. Mokymų metu taip pat svarbu skirti dėmesio specialistų gerbūviui ir psichinei sveikatai, mokyti, kaip išgyventi emocijas, kylančias vaikui ar paaugliui

papasakojus apie patirtą seksualinį smurtą.

• Kūno anatomijos žinios

Seksualinio smurto prevencija svarbi ikimokykliniame ugdyme. Su vaikais kalbama apie jų kūną ir kūno dalis siekiant, kad vaikai žinotų tikruosius savo kūno dalių pavadinimus, įskaitant medicininius lytinių organų terminus.³⁵ Nežinodami tikrųjų savo lytinių organų pavadinimų, seksualinį smurtą patyrę vaikai negali paaiškinti, ką jiems teko išgyventi. Girdimi pasakymai, pvz., „dėdė laižė mano sausainiuką“, kurie nepadaeda atpažinti ir užkirsti kelio vaiko seksualiniam išnaudojimui. Tikrųjų lytinių organų pavadinimų žinojimas yra prevencijos pradžia.



- **Ribos ir kūno integralumas**

Tam, kad vaikai išminktų gerbti savo ir kitų ribas, privalome gerbti ir vaikų ribas, rodyti sveikų santykių ir pagarbaus bendravimo pavyzdį. „Ribologijos“ parengta pirmoji ankstyvosios seksualinio smurto prevencijos knyga „Paskui ribas“ skirta 3–7 m. amžiaus vaikams, jų tėvams, globėjams ir su jais dirbantiems specialistams. Knygoje įvairiomis istorijomis vaikams pristatomos svarbios temos:

- » Kas gali liesti mano kūną?
- » Kuo skiriasi geros ir blogos paslaptys?
- » Ar geri žmonės gali elgtis blogai?
- » Kaip pasakyti „ne“?

Išmokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigų darbuotojai (-os), pasitelkdami knygoje pateiktas praktines situacijas, gali nesudėtingai ir aiškiai su vaikais aptarti ribų ir kūno integralumo temą, papasakoti apie tai, kaip saugant savo ribas išvengti seksualinio smurto, o su juo susidūrus, pranešti žmonėms, kuriais jie pasitiki.

- **Seksualinio smurto elektroninėje erdvėje prevencija**

Organizuojami susitikimai su 10–18 m. vaikais ir jaunimu, kuriuose remiamasi šia metodika, atliekamos joje pateiktos praktinės užduotys.

Organizuojama socialinė kampanija, skirta seksualinio smurto elektroninėje erdvėje pre-

vencijai. Šios kampanijos metu, vieną pasirinktą mėnesį, visos mokyklos su moksleiviais dalinasi kampanijos istorijomis ir diskutuoja seksualinio smurto elektroninėje erdvėje tema. Kampanija gali būti organizuojama balandžio mėnesį (prisijungiama prie tarptautinės kampanijos „Mėnuo be seksualinio smurto“), rugsėjo mėnesį (tema – „Atgal į mokyklą“) ar bet kurį kitą metų mėnesį.

Prieš organizuojant kampaniją su ja supažindinami švietimo įstaigų administracijų darbuotojai, tėvai, globėjai ir kiti mokyklų bendruomenių nariai.

Kampanijos vaizdines priemones su jau parengtais tekstais, kuriuos pagal poreikius galima pritaikyti, galima gauti susisiekus su info@ribologija.lt³⁶

Prioritetas Nr. 2 – specializuota pagalba nuo seksualinio smurto nukentėjusiems asmenims

Lietuvoje veikia Nacionalinis informacijos apie seksualinį smurtą centras, kuris teikia informacinę pagalbą nuo seksualinio smurto nukentėjusiems asmenims, jų artimiesiems ir su jais dirbantiems specialistams ir specialistėms.³⁷

Informaciniame portale www.prabilk.lt pateikiama visa būtinausia informacija apie pagalbą nuo seksualinio smurto nukentėjusiems

36 Kampanija #AtgalĮMokyklą. Vaizdinės priemonės: Viktorija Ežiukas, scenarijai: „Ribologija“. Pavyzdys: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=268535206024104&set=pb.100086028803550.-2207520000&type=3> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 23 d.)

37 Nacionalinis informacijos apie seksualinį smurtą centras: www.prabilk.lt

asmenims. Nukentėjus nuo seksualinio smurto nemokamą pagalbą teikia:

Artimoje aplinkoje – Specializuotos kompleksinės pagalbos centras (<https://www.specializuotospagalboscentras.lt/>). Nemokama informacinė, teisinė, psichologinė pagalba.

Už artimos aplinkos ribų – Pagalbos tarnybos (www.asnukentėjau.lt). Nemokama informacinė, teisinė, psichologinė pagalba.

Prioritetas Nr. 3. – tarpinstitucinis bendradarbiavimas

Dirbant seksualinio smurto prevencijos srityje labai svarbu bendradarbiauti. Planuojant prevencijos priemones būtina į jas įtraukti ir jaunimo atstovus.

Tarpinstitucinio bendradarbiavimo gaires galima rasti Nacionalinio informacijos apie seksualinį smurtą centro puslapyje www.prabilk.lt.

Konsultacijas apie prevencinių priemonių planavimą teikia Nacionalinis informacijos apie seksualinį smurtą centras.

Rekomendacijos

Kovojant su seksualiniu smurtu per informacines technologijas reikalingas daugialypis požiūris ir bendradarbiavimas su skirtingomis institucijomis. Metodikoje pateikiamos įvairių lygių rekomendacijos, kaip tai daryti.

Svarbu žinoti ir gebėti paaiškinti apie internetinę higieną ir ką daryti, kad internetinėje

erdvėje būtume saugesni. Rekomenduojama pasidomėti, kokios raštingumo programos, kurios moko asmenis apie saugumą internete, sutikimą ir galimą riziką, susijusią su dalijimusi intymiu turiniu internete, yra prieinamos, kokie puslapiai veikia, ir kokią pagalbą galima juose rasti.

Svarbu vykdyti mokymus ir įvairiapusiškai šviesti visuomenę: skirtingų sričių profesionalus (-es), bendruomenes, organizacijas ir institucijas, dirbančiais su vaikais, jaunimu ir tėvais. Taip pat būtina organizuoti informacines kampanijas, kurios atkreiptų dėmesį į šią augančią problemą.

Pagalba

Pagalbos paslaugos turi būti aiškiai suformuluotos ir prieinamos visiems. Užtikrinkite, kad jos iš tiesų būtų parengtos atremti unikalius skaitmeninio piktnaudžiavimo iššūkius.

Tyrimai ir duomenys

Renkite tyrimus, apklausas, pasidomėkite naujausiais prieinamais duomenimis. Šiuos duomenis svarbu naudoti kalbant apie problemą, formuojant politiką arba kuriant naujas švietimo ir pagalbos strategijas.

Tarptautinis bendradarbiavimas

Domėtis, susipažinti, bendradarbiauti ir perimti gerąsias patirtis ir praktikas iš kitų pasaulio regionų ir užsienio šalių.

Leidinyje pateikta informacija yra pamatinė. Reikia ieškoti individualių, konkrečioms situacijoms pritaikytų būdų kalbėti apie seksualinį smurtą naudojant informacines technologijas.

Žodynėlis

Svarbu: Atkreipiame dėmesį, kad angliškus terminus palikome tikslingai, nes jiems nėra oficialaus lietuviško vertimo dėl trūkstamos informacijos seksualinio smurto elektroninėje erdvėje tema.

Creepshots - intymių kūno dalių nuotraukos padarytos be asmens sutikimo.

Cyberdeviance (liet. Iškrypimas internetinėje erdvėje) - apibrėžiamas kaip elgesys internete, kuris gali būti nelaikomas neteisėtu, bet egzistuoti už socialiai priimtų elgesio normų ir įsitikinimų.

Cyber porn (liet. Internetinė pornografija) tai bet kokia pornografija pasiekama internetu.

Cyber flashing - tai veiksmas, kuomet nepažįstamam asmeniui ar asmenims be jo/s sutikimo internetu (bluetooth ar AirDrop sistemomis) siunčiamas nuogo kūno, ypač genitalijų, vaizdas. Neretai vaizdas siunčiamas grupei asmenų vienu metu, o siunčiančiojo tapatybė lieka nežinoma.

Cyberstalking (liet. Persekiojimas internetinėje erdvėje) - tai naudojimas internetu ar kitomis elektroninėmis priemonėmis persekiont asmenį, grupę ar organizaciją. Toks persekiojimas gali apimti melagingus kaltinimus, šmeižtą, asmens stebėjimą, tapatybės vagystę, grasinimas, vandalizmą, reikalavimas lytiškai santykiauti, doxing ar šantažą.

Cyber sexual harassment (liet. Seksualinis priekabiavimas elektroninėje erdvėje) - tai

nepageidaujamas (be sutikimo) seksualinis elgesys elektroninėje erdvėje.

Cyber dating violence (liet. Smurtas virtualiuose romantiniuose santykiuose) - pasikartojančio elgesio rinkinys, kuriuo siekiama kontroliuoti ar pakenkti savo romantiniam partneriui ar buvusiam partneriui ir apima tokį elgesį kaip technologijų pasitelkimas sekti ir kontroliuoti savo partnerį. Tai pasireiškia per dažną asmens profilio lankymą socialiniuose tinkluose, įžeidžiančių ar grasinančių žinučių siuntimą, neigiamos informacijos skleidimą, įvairių programėlių instaliavimą norint sekti ir žinoti asmens buvimo vietą (žr. digital leash) ir pan.

Cyber dating abuse arba **online dating abuse** ar **digital dating abuse** - įžeidžiantis/piktybinis elgesys internete su esamu ar buvusiu intymiu partneriu, pvz., agresija, kontrolė, priekabiavimas ir žeminimas.

Deepfake - tai technika, kurią naudojant apdorojama vizualinė medžiaga (video, audio ir nuotraukos), kuomet vieni joje esantys bruožai, objektai gali būti pakeisti kitais, o gautas rezultatas atrodo labai realistiškas. Tokiu būdu gali būti pakeičiamas veidas, kūnas, jo dalis, aplinka ar balsas (kuomet sako tam priskirtus žodžius). Ši sąvoka yra sudaryti iš anglišių

žodžių derinio 'deep learning' (technika naudojama kurti sudėtingus filtrus informacijai) ir 'fake' (netikras). Dalis deepfake sukurtos medžiagos yra susijusi su intymaus turinio asmenų (dažnai merginų ar moterų) atvaizdavimu ir pasidalinimu įvairiose platformose, socialiniuose tinkluose ar grupėse. Toks dalinimasis seksualiniu turiniu yra NCII (Liet. Intymaus turinio dalijimasis be sutikimo) dalis.

"Dick-pics" - neprašytas ir/ar atsitiktinis (vyrų) seksualinio pobūdžio foto ar video siuntinėjimas.

Digital Voyeurism (liet. Skaitmeninis voyeurizmas) - tai seksualinio susijaudinimo ar pasitenkinimo siekis stebint ar fiksuojant kitus asmenis jiems apsinauoginant ar įsitraukiant į seksualines veiklas. Tokio pobūdžio vaizdai gali būti filmuojami ar fotografuojami, o vėliau tapti dalinimosi medžiaga. Tai gali įvykti privačioje ar viešojoje vietoje, gali būti fiksuojamas nuogas kūnas, konkreti kūno dalis ar lytinis aktas. Tokio pobūdžio foto angliškai vadinamos creepshots.

Downblousing - moters višutinės kūno dalies nuotraukų/video fiksavimas be sutikimo.

Doxing - apima tyčinį asmeninės informacijos paskelbimą internetinėje erdvėje be asmens, apie kurį yra ta informacija, sutikimo. Tai neologizmas, žodžio 'documents' (dokumentai) santrumpa, kuri apibūdina asmeninės informacijos apie ką nors rinkimą ir/ar paskelbimą. Tai gali būti seksualinio turinio informacija. Gali būti naudojamas kaip būdas atkeršyti poros santykiuose ar juos nutraukiant.

Doxing sexual transgressors - seksualinių nusikaltėlių išdavimas/paviešinimas. Kartais tai pavojingas dalykas.

Electronic leashing/digital leash - prietaisas ar technologija, kuri padeda nustatyti konkrečią asmens vietą arba informuoja, kai asmuo nebėra diapazone. Šį būdą naudoja tėvai, norint stebėti ar nustatyti savo vaikų buvimo vietą. Kartais tai tampa kontrolės įrankių tarp partnerių.

Electronically facilitated trafficking (liet. Elektroniniu būdu pradėta prekyba žmonėmis) - technologijos gali būti pasitelkiamos pirminėse prekybos žmonėmis stadijose. Neretai pačioje pradžioje padedant atrinkti asmenis, sužinoti apie juos daugiau: vietovę, kontaktus ir pan. Naudojami skirtingi mechanizmai priklausomai nuo nusikaltėlių profilio ir nusikalstamos veiklos pobūdžio.

Gendertrolling - priekabiavimas dėl lyties ar lytinės tapatybės, naudojant žiaurią, agresyvią kalbą ir/ar grasinimus. Siekdami sukelti stiprią reakciją asmeniui, prieš ką yra nukreipta ši priekabiavimo forma, "troliai" imasi agresyvios ir įžeidžiančios, asmenį menkinančios komunikacijos. Gendertrolling dažnai apima grasinimus išprievartauti, grasinimus mirtimi, šmeižtu, nori įbauginti ar pažeminti dėl asmens lyties ar lytinio identiteto.

Non consensual Intimate Image abuse (Liet. Intymaus turinio dalijimasis be sutikimo) - tai seksualinio pobūdžio tekstas, audio, nuotraukos ar video, kurios yra sukurtos/užfiksuotos, publikuotos ir cirkuliuoja be asmens (ar asme-

nų), esančio jame, sutikimo.

Revenge porn (liet. Keršto pornografija) - tai dalinimasis intymiu turiniu elektroninėje erdvėje be asmens, esančio vizualioje medžiagoje, sutikimo. Keršto pornografijos formatas gali būti įvairus: tekstai, nuotraukos, filmuota medžiaga, o tokios informacijos sklaidimo kanalais gali tapti dalinimasis gyvai, el.paštu, socialinėse medijose, pornografijos puslapiuose ar bendravimo grupėse. Neretai to priežastimi yra noras sukelti kančią, pažeminimą, atkeršinti. Šis terminas yra termino angl. Image-based abuse (liet. piktnaudžiavimas vizualiu turiniu) atitikmuo/sinonimas, kurį rekomenduojama keisti į Non consensual intimate image abuse (liet. Intymaus turinio dalijimasis be sutikimo).

Sextortion - grasinimas pasidalinti seksualiniu turiniu (vaizdais, vaizdo įrašais, klastotėmis, gandas), kuriame yra asmuo, kuriam yra grasinama, taip reikalaujant gauti daugiau seksualinio turinio arba pinigų, o kartais ir abiejų.

Sexual solicitation (liet. Seksualizuotas prašymas/seksualinis priekabiavimas) - nepageidaujamos seksualinio turinio komunikacijos. Tai gali būti žinutės, nepageidaujamų seksualinio pobūdžio vaizdų ar foto siuntimas. Kartais tokia komunikacija gali peraugti į grasinimus ir užgaulius komentarus, ypač jei veiksmai neturėjo pageidaujamo efekto.

Sexual slur (liet. Seksualinis šmeižtas) - tai konkrečios lyties ar seksualinės orientacijos asmens/ų menkinimas ar bandymas tai padaryti, sklaidžiant tiesos neatitinkančią informaciją ar informaciją, galinčią pakenkti asmens

garbei ir orumui. Dažniausiai seksualinis šmeižtas vedinas seksistinių paskatų arba stipriai siejamas su šališkumu lytes atžvilgiu, nusiteikimu prieš konkrečią seksualinę orientaciją ar konkrečią seksualinę praktiką. Slut shaming - tai kritika moterims ir mergaitėms (dažniausiai), kurios pažeidžia elgesio ir išvaizdos lūkesčius, susijusius su seksualumu. Dažniausiai susiję su elgesio, troškimų ar aprangos, kuri yra labiau seksualinė, nei visuomenei priimtina, kvestionavimu.

Upskirting - moters apatinės kūno dalies nuotraukų/video fiksavimas be sutikimo. Ir vėliau dalinimasis tokiu nelegaliu turiniu. (dalis Non consensual intimate image abuse)

Virtual Rape (liet. Virtualus išprievartavimas) - privertimas virtualioje aplinkoje atlikti nenorimą seksualinį veiksmą. Tai gali būti prisilietimai ar veiksmai nukreipti į sukurtą virtualų asmenį. Idealiu atveju, virtualaus išprievartavimo apibrėžimas sutaptų su tuo, kas laikoma ir kaip apibrėžiama prievarta realiame gyvenime. Tačiau šį apibrėžimą komplikuoja įstatymai, kurie nevisada atitinka naujas realijas. Neretai tai virtualiame pasaulyje egzistuojančio žmogaus/avataro/asmens išprievartavimas.

Literatūros sąrašas:

Amnesty reveals alarming impact of online abuse against women. (2017, lapkričio 20). *Amnesty International*. <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2017/11/amnesty-reveals-alarming-impact-of-online-abuse-against-women/> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 9 d.)

Butkevičiūtė, R. ir Jureliavičiūtė, R. (2023). Paskui ribas. <https://www.ribologija.lt/knyga-paskui-ribas> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 21 d.)

Castillo, L. (2023, spalio 31). Must-Know Pornography Statistics [Recent Analysis]. *Gitnux*. <https://blog.gitnux.com/pornography-statistics> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 5 d.)

CyberSAFE *Cyber Violence against Women & Girls REPORT*. Šaltinis: https://www.stoponlineviolence.eu/wp-content/uploads/2020/06/Cybersafe_Report_200623_web.pdf (žiūrėta 2023 m. rugsėjo 8 d.)

Creating A Culture of Care: A Strategy for Preventing and Responding to Adult Sexual Violence in Prince Edward Island. (2023). https://www.princeedwardisland.ca/sites/default/files/publications/culture_of_care_digital_strategy.pdf (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 30 d.)

Digital Harassment and Abuse of Adult Australians: A Summary Report. Šaltinis: <https://www.parliament.nsw.gov.au/lcdocs/other/7351/Tabled%20Document%20-Digital%20Harassment%20and%20Abuse%20of%20A.pdf> (žiūrėta 2023 m. rugsėjo 2 d.)

„Dove“ kampanija „Ką tu vilkėjai?“. Šaltinis: <https://dovecenter.org/what-were-you-wearing-exhibit/> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 21 d.)

Dr. Asia A. Aeton, dr. Holly Jacobs, Yanet Ruvalcaba atliktas tyrimas apie dalinimąsi intymiu turiniu be sutikimo. (2017). Šaltinis: <https://www.cybercivilrights.org/wp-content/uploads/2017/06/CCRI-2017-Research-Report.pdf> (peržiūrėta 2023 m. spalio 19 d.)

Growing up with pornography: advice for parents and schools. (2023, vasario 1). *Children's Commissioner*. <https://www.childrenscommissioner.gov.uk/blog/growing-up-with-pornography-advice-for-parents-and-schools/> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 7 d.)

Hopper, J. V. (2015, birželio 23). *Why many rape victims don't fight or yell. The Washington Post*. <https://evawintl.org/wp-content/uploads/Hopper-2015-Why-Many-Rape-Victims-Dont-Fight-or-Yell-Washington-Post.pdf> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 21 d.)

International Centre for Missing and Exploited Children ir JAV ambasados Lietuvoje organizuotų mokymų medžiaga, 2023 m. Daugiau informacijos apie vaikų seksualinio išnaudojimo internete prevenciją: <https://www.icmec.org/education-portal/> (peržiūrėta 2023 m. spalio 19 d.)

Young people and pornography. (2023). *Children's Commissioner*. <https://assets.childrenscommissioner.gov.uk/wpuploads/2023/07/CCO-Pornography-and-Young-People-1.pdf> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 7 d.)

JAMA Pediatrics studija *Paauglystės laikotarpiu vaikų naudojamas smurtas*. (2020). Šaltinis: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7557791/> (peržiūrėta 2023 m. spalio 19 d.)

James, W. (2023, vasario 23). Andrew Tate: A Case Study on the Effects of Online Influencers on Students' Education. *McGill*. <https://www.mcgill.ca/definetheline/article/andrew-tate-case-study-effects-online-influencers-students-education> (peržiūrėta 2023 m. spalio 19 d.)

Kampanija #AtgalĮMokyklą. Vaizdinės priemonės: Viktorija Ežiukas, scenarijai: „Ribologija“. Pavyzdys: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=268535206024104&set=pb.100086028803550.-2207520000&type=3> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 23 d.)

Litvinaitė, U. (2022, Nr. 2 (ruduo)). Kaip nesumauti kovos su nelygybe. *Šauksmas*, p. 27–32. <https://sauksmas.net/2022/12/14/interseksionalumas-nelygybe/> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 29 d.)

Lyčių stereotipai – išankstinės mintys, kuriomis remiantis moterims ir vyrams pasirinktinai priskiriami vaidmenys

ir savybės, kurias sąlygoja ir apriboja jų lytis. Šaltinis: https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1223?language_content_entity=lt (peržiūrėta 2023 m. spalio 19 d.)

LR Baudžiamasis kodeksas: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555/asr> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 21 d.)

Marijos Sarafinaitės ir Noviltės Ramanauskaitės, vadovaujamų dr. Marijos Jakubauskienės, atlikta 1800 Lietuvos gyventojų nuo 13-os iki 79-erių metų amžiaus reprezentatyvi apklausa apie seksualinio smurto paplitimą Lietuvoje, 2023 m.

Mokomųjų kortelių rinkinys „Žmogaus kūnas“. Leidėjas – „Skaitau nuo gimimo“. Parengė Ada Vilckė, Giedrė Petreikienė.

Nacionalinis informacijos apie seksualinį smurtą centras: www.prabilk.lt

Pew tyrimų centro duomenys apie priekabiavimo internete paplitimą JAV. (2020). Šaltinis: <https://www.pewresearch.org/internet/2021/01/13/the-state-of-online-harassment/> (žiūrėta 2023 m. spalio 19 d.)

Socialiniam teisingumui būdingas lygiateisiškumas (socialinis, ekonominis, kultūrinis, teritorinis, etninis ar kt.), kompensavimas už nepajėgumą dalyvauti pridėtinės vertės kūrime ar naudotis gėrybėmis, kai šis nepajėgumas susijęs su nuo asmens nepriklausančiomis aplinkybėmis (negalia, socialine padėtimi, gyvenamąja vieta, gabumų stoka), lygių galimybių sudarymas.

<https://www.vle.lt/straipsnis/socialinis-teisingumas/> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 29 d.)

Sovietinė šeimos politika ir propaganda neišvengiamai paveikė visas Lietuvos gyventojų grupes, ypač – šeimas. Dešimtmečiais trukęs lytinio gyvenimo tabu turėjo įtakos sprendimams dėl santuokos sudarymo, skyrybų ir santykiams šeimoje. Šaltinis: Leinartė, D. (2002). *Neplanuotas gyvenimas: šeima sovietmečio Lietuvoje*. Aukso žuvys.

Smurtas dėl lyties – prieš asmenį nukreiptas smurtas dėl jo lyties arba smurtas, darantis neproporcingą poveikį tam tikros lyties asmenims. Šaltinis: https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1113?language_content_entity=lt (peržiūrėta 2023 m. spalio 19 d.)

Stop Street Harassment organizacijos atlikta nacionalinė apklausa apie seksualinio smurto paplitimą JAV 2018 m.: <https://stopstreetharassment.org/our-work/nationalstudy/2018-national-sexual-abuse-report/> (Peržiūrėta 2023 m. spalio 19 d.)

Straipsnis apie vaikų seksualinį išnaudojimą internete.

Lazic, M. (2023, gegužės 19). 21 Alarming Online Predators Statistics. *Legaljobs*.

<https://legaljobs.io/blog/online-predators-statistics/> (peržiūrėta 2023 m. spalio 19 d.)

„Strateginės reakcijos“ – stalo žaidimas ir metodika praktiniams užsiėmimams su vaikais ir jaunimu. Šaltinis: <https://lygus.lt/reakcijos/> (peržiūrėta 2023 m. spalio 19 d.)

Sutikimas. Vaizdo įrašas anglų kalba: <https://www.youtube.com/watch?v=pZwvrXVavNQ> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 21 d.)

Tech without violence. <https://www.techwithoutviolence.ca/cyberviolence> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 3 d.)

The Youth Pornography Addiction Center <http://www.ypacenter.com/youth-pornography-addiction> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 6 d.)

Vaigė, L. (2017, gruodžio 5). Teisingumas seksualinio smurto bylose? Ne, stereotipus įtvirtinanti teisė! (II dalis). *Mano teisės*.

<https://manoteises.lt/straipsnis/teisingumas-seksualinio-smurto-bylose-ne-stereotipus-itvirtinanti-teise/> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 21 d.)

Violence against women: an EU-wide survey. Main results report. <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report> (peržiūrėta 2023 m. rugsėjo 8 d.)

Želvienė, P. ir Daniūnaitė, I. (2021). *Seksualinio smurto paplitimas tarp 12–16 m. amžiaus Lietuvos paauglių*.